

SUOMEN ASEVIEN TI 2011

TEEMANA IHMISOIKEUDET

SAFERGLOBE
FINLAND

RAUHAN JA TURVALLISUUDEN
TUTKIMUSVERKOSTO

sisällysluettelo

Johdanto	3
Maailman asekauppa 2011	5
Suomen ase- ja sotatuotevienti 2011	7
Aseita ja niiden käyttöä rajoittavat sopimukset	17
Asevalvonta ja luottamuksen edistäminen	21
Harmaa lista	24
Sanasto	29
Lähteet ja kirjoittajat	30

artikkelit

Suomi ei valvo kidutusvälineiden vientiä	14
Asevientikiellot osana kansainvälistä turvallisuuspolitiikkaa	19
Kohti vastuullisempaa asekauppaa	23

Suomen asevienti 2011 - Teemana ihmisoikeudet

© 2013 SaferGlobe Finland ja kirjoittajat.

Raportin tietoja käytettäessä tai siteerattaessa on lähteeksi ilmoitettava Suomen asevientiraportti tai SaferGlobe Finland.

Kansikuva Antti Pekkala

Ulkoasu ja taitto Mikko Branders

Kirjapaino MarkPrint, Lahti 2013

ISBN 978-952-6679-00-6 (nid.)

ISBN 978-952-6679-01-3 (pdf.)

SaferGlobe Finland rakentaa kestävästä yhteiskuntaa luomalla rauhan- ja turvallisuuden strategioita sekä työvälineitä yhteisöille ja yksilöille.

Tutkimme asevaraista turvallisuutta ja osana sitä julkaisemme Suomen asevientiraporttia. Voit tukea työtämme esimerkiksi liittymällä kannatusjäseneksi, lisätietoja verkko-osoitteessa www.saferglobe.fi. Tämän raportin julkaisua ovat tukeneet mainoksin Suomen Sadankomitea ja Kirkon Ulkomaanavun Changemaker-nuorisoverkosto sekä lahjoituksin alla luetellut organisaatiot.

JOHDANTO

Vuonna 2011 Pohjois-Afrikan ja Lähi-idän valtiossa järjestettiin mielenosoituksia, joissa vaadittiin taloudellisia, sosiaalisia ja hallinnollisia uudistuksia. Kyse oli pitkään pinnan alla kyteneestä muutoksesta, joka osaltaan kulminoitui nuorison turhautumiseen ja vuosikymmeniä hallinneiden vallanpitäjien kyvyttömyyteen nähdä muutoksen tarvetta. Protestoijien ja valtioiden reaktiot vaihtelivat maasta toiseen. Libyassa ja Syyriassa ajaututtiin sisällissotaan, Egyptissä, Tunisiassa, Jemenissä ja Bahrainissa nähtiin väkivaltaisia yhteenottoja. Niissä valtioissa, joissa prostetit päätettiin tukahduttaa, hallinto turvautui pakkovallan käyttämiseen. Viestintäverkkoja kuten puhelin- ja internetliikennettä valvottiin ja rajoitettiin. Mielenosoituksia hajotettiin pamppujen, kyynelkaasun, haulikoiden ja tarkka-ampujien avulla. Pidätettyjä ihmisiä uhkailtiin, painostettiin ja pahimmillaan kidutettiin. Näistä syistä johtuen Suomen asevienti 2011 raportin teemaksi on nostettu ihmisoikeudet.

Arabihevään tapahtumat muistuttavat, kuinka vaakaana ja luotettavana pidetty hallinto voi nopeastikin romahtaa. Tällöin valtion asevarastojen turvallisuus voi vaarantua, ja aseet voivat joutua väriin käsiin. Kansainvälisellä yhteisöllä on tarvittaessa oltava kyky asevarastojen turvaamiseen. Vakavimmillaan voi käydä kuten Libyassa, missä ryöstettyjen asevarastojen sisältö päätyi tunnetuin seurauksin Maliin. Tämän takia vientilupapäätöksiä tehtäessä on jo EU:n asevientisääntöjen mukaan kiinnitettävä huomiota kohdevaltion asevalvontajärjestelmän toimivuuteen. Suomi itse on hyvä esimerkki ristiriitaisesti toimivasta valtiosta. Se noudattaa yhtä maailman korkeatasoisimmista asevientijärjestelmistä, mutta arviomme luvussa 5 osoittaa järjestelmässä olevan runsaasti parannettavaa. Tekemämme tutkivan journalismin artikkeli paljastaa, ettei kidutusvälineiden vientilupajärjestelmää ole toteutettu lainkaan.

On myös mahdollista, että valtiot jälleenvievät aseita kysymättä lupaa alkuperäiseltä myyjävaltiolta. Persianlahden maista ainakin Arabiemiirikuntia on epäilty aseiden jälleenviennistä lupaehtojen vastaisesti. Tästä syystä Sveitsi lopetti aseviennin Arabiemiirikuntiin. EU:n asevientisääntöjen tuijottaminen jättää varjoonsa sen seikan, että myös EU-maat – joihin suuntautuvaa vientiä säännöt eivät koske – voivat olla osallisina konflikteissa tai kiduttamisessa ”terrorisminvastaisen sodan” varjolla tai viedä aseita eteenpäin. Ainakin Ranska on aseistanut Libyan kapinallisia. Jälkikäteistä selvittä-

mistä helpottaa, jos viranomaisilla on tiedossa mitä on viety ja minne. Tällä hetkellä selvityksen tekeminen ei ole Suomessa mahdollista, koska kaksikäyttötuotteiden ja kaupallisten aseiden sekä ammusten toteutunutta vientiä ei seurata.

Tehokkaan asevalvontajärjestelmän tarkoituksena on ennaltaehkäistä konflikteja sekä sota- ja ihmisoikeusrikkoksia. Harmaaksi listaksi nimeämässämme listassa kerromme kolmesta tapauksesta, joissa tämä pyrkimys ei ole toteutunut. Suomen asevalvontajärjestelmän puutteet osoittavat, että jotakin on tehtävä. Yksi tehokas keino olisi muiden maiden kuten Britannian tavoin perustaa strategisten tuotteiden vientivalvontayksikkö. Jotta valvontayksikkö kykenisi tehokkaaseen asevalvontaan tulisi sitä vahvistaa aseiden ja voimankäytön teknisellä asiantuntemuksella, tutkimus- ja analyysikapasiteetilla sekä rikostiedusteluorganisaatiolla.

Edelliset raporttimme ovat herättäneet keskustelua ja käymme käsillä olevassa raportissa läpi huomiota herättäneitä keskeisiä tapahtumia. Lokakuussa 2011 julkaistussa vuoden 2009 raportissa kerroimme säähavainto- ja mittalaiteteknologiaa valmistavan Vaisalan sotatuotetuotannosta. Raportin seurauksena rauhanjärjestö Sadankomitea pyysi oikeuskansleria selvittämään olisiko osalta Vaisalan teknologiasta pitänyt vaatia vientilupaa. Ylen MOT-ohjelma (14.2.2012) kertoi Vaisalan tykistön ballistisen säähavaintojärjestelmän kaupoista muun muassa Intiaan ja Saudi-Arabiaan. Ohjelmassa ulkoasiainministeriö kertoi säähavaintoteknologian olevan EU:n kaksikäyttötuotteiden kauppaa säätelevän asetuksen mukaan vapautettu vientivalvonnasta, koska säähavaintoteknologia luetaan tavanomaiseksi siviilitekologiaksi. Vaisalan edustaja taas kertoi, ettei tykistön ballistisella säähavaintojärjestelmällä ole mitään järkevää siviilikäyttöä. Oikeuskansleri ei ollut vastannut kanteluun tämän artikkelin kirjoitusajan kohtaan eli helmikuuhun 2013 mennessä.

Huhtikuussa 2012 julkaistussa vuoden 2010 raportissa selvitimme, kerkä rahoittavat ydinaseita valmistavia yrityksiä. Selvisi, että kyseisiä yrityksiä omistavat suoraan tai epäsuorasti sijoitusrahastojen kautta suomalaiset institutionaaliset sijoittajat pankeista eläkerahastoihin. Tiedot uutisoitiin julkistuspäivänä laajasti niin illan pääuutislähetyksessä TV1:ssä kuin monissa muissa tiedotusvälineissä. Raportissa kerrottiin brittiläisen BAE Systemsin ja italialaisen Finmeccanicin ydinaseiden valmistuksesta. Tammikuussa 2013 Norjan eläke-

rahaston eettinen toimikunta ilmoitti poistavansa BAE Systemsin, Finnmeccanican ja FMC:n ydinaseita valmistavien yritysten mustalta listalta. Yritykset ovat ilmoittaneet, että niiden yhteisesti omistama MBDA on keskeyttänyt Ranskan ASMP-A ydinohjuksen valmistamisen.

Raportin julkaisun jälkeen ammattiliitto Pro kiisti¹, että sillä olisi epäeettisiä sijoituksia. Pro oli mukana selvityksessämme, sillä se omisti rahastoyhtiötä, jotka taas omistivat ydinaseita valmistavia yrityksiä. Se ei kuitenkaan ollut sijoittanut suoraan niihin rahastoihin, jotka olivat tehneet kyseenalaisia sijoituksia. Tekemäämme tulkintaa kritisoitiin liian laajaksi, ja totta onkin, ettei sijoittajan vastuun rajojen määrittäminen epäsuorassa sijoittamisessa ole helppoa. Jos Pro on tietoisesti valinnut sellaisia rahastoja, joissa ei ole kyseenalaisia sijoituksia, on sen katsottava toimineen eettisesti.

Evangelisluterilaisen kirkon eläkerahasto oli sijoittanut rahastoon, jonka sijoituksista osa oli kyseenalaisia. Kirkon eläkerahastosta kerrottiin, että kyse on indeksirahastosta, joka sijoittaa rahat automaattisesti tietyllä matemaattisella kaavalla, eikä sijoittaja voi näin ollen tietää mihin rahat menevät. Kirkon eläkerahasto on sitoutunut vastuulliseen sijoittamiseen, ja on aiheellista pohtia voiko toiminta todella olla vastuullista, jos ei tiedetä, mihin varat on investoitu. Raportin julkistamisen jälkeen eläkerahasto ilmoitti muuttavansa sijoituspolitiikkaansa ja välttävänsä jatkossa sijoittamista ydinaseiden valmistamiseen. Kirkko on ollut vastuullisen sijoittamisen uranuurtaja Suomessa, mutta vielä elokuun 2012 alkuun mennessä kirkkohallitus ei ollut tehnyt virallista päätöstä olla sijoittamatta ydinaseiden valmistukseen. Sijoitusmarkkinoiden nykyisen rakenteen vuoksi on vaikea varmistua siitä, mihin epä-

suorasti sijoitusrahastoihin investoitu raha tosiasiaassa laitetaan.²

Nordea kertoo lisänneensä ydinaseet kiellettyjen aseiden listalleen helmikuussa 2012. Kyseenalaiset yritykset, joita Nordean osakesalkkuun kuului ennen tätä ajankohtaa ja joista kerroimme raportissa perustuen aiempien vuosien tilinpäätöstietoihin, tullaan myymään pois, elleivät ne luovu Nordean kanssa käytyjen keskustelujen jälkeen osallisuudestaan ydinaseiden valmistamiseen.

Tämä on järjestyksessään neljäs Suomen asevientiraportti. Jokaisen raportin taustalla on tehty paljon vapaaehtoistyötä suomalaisen aseidenriisunta- ja asevalvontatutkimuksen kehittämiseksi. Tässä raportissa näkyvimpiä muutoksia on uuden terminologian kehittäminen. Vientitilastoissa olemme lisänneet sinisellä kursivilla viennit YK:n tai sen alajärjestöjen käyttöön. Tilastointitavan muutoksesta johtuen joidenkin aiempien vuosien euromääräinen kokonaisvienti on voinut kasvaa. Tämä on otettu huomioon vertailuissa. Suurin muutos on tapahtunut harmaassa listassa, joka aiemmin perustui aseviennin vastaanottajina olevien maiden arviointiin EU:n yhteisen kannan kriteerien perusteella. Saamamme kritiikin ja samanaikaisesti käymämme oman asekaupparaportoinnin metodologisen kehitystyön tuloksena päätimme muuttaa harmaan listan esitystapaa. Nyt lista perustuu kokonaisvaltaiseen arviointiin tehdyistä vientilupapäätöksistä ja avaa aiempaa yksityiskohtaisemmin päätöksiin liittyvää problematiikkaa. Tällä raportilla haluamme monipuolistaa suomalaista ulko- ja turvallisuuspoliittista keskustelua. Toivomme lukijoiden uskaltavan rohkeasti ottaa osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja pohtivan asekaupan sekä aseiden käytön vaikutuksia rauhaan ja turvallisuuteen.

Maailman asekauppa 2011

“Rauha ei tarkoita vain sotien lopettamista, vaan myös sarron ja epäoikeudenmukaisuuden lopettamista. Meillä arabimaissa on meneillään sotia hallitusten ja kansan välillä. Ihmisen omatunto ei voi olla rauhassa, kun se näkee elämänsä kevättä elävien nuorten kuolevan tyrannien rakentaman sotakoneen hampaissa. Nobelin rauhanpalkinnon henki on rauhan henki, jonka vallassa katsomme tulevaisuuteen tukien arabikansojen pyrkimyksiä demokratian, oikeudenmukaisuuden ja vapauden saavuttamiseksi. Jos tuemme tätä Nobelin rauhanpalkinnon henkeä, voimme todistaa tyranneille, että rauhanomaisen taistelun keinot ovat vahvempia kuin sodan ja sarron aseet.”

- Rauhannobelisti Tawakkol Karman (10.12.2011)

Tukholman kansainvälisen rauhantutkimusinstituutti SIPRI:n mukaan maailman sotilasmenot eivät kasvaneet vuonna 2011. SIPRI:n raportissa sanotaan, että sotilasmenot pysyivät käytännössä samoina kuin vuonna 2010. Tämä oli ensimmäinen kerta vuoden 1998 jälkeen, kun maailman sotilasmenot eivät kasvaneet peräkkäisinä vuosina. Vielä ei kuitenkaan voi ennakoida kääntyvätkö maailman sotilasmenot laskuun. Syynä kasvun pysähtymiseen on SIPRI:n mukaan todennäköisesti maailmanlaajuinen talous- ja finanssikriisi, joka on johtanut monissa länsimaissa tiukkaan talouskuriin.³ SaferGlobe Finlandin vuonna 2012 tekemän selvityksen mukaan puolustusmenojen kasvun pysähtymisellä ja finanssikriisillä ei kuitenkaan ole selkeää syy-yhteyttä, vaikka finanssikriisiä usein käytetäänkin selityksenä määrärahojen vähentämiselle.⁴

Kansainvälisen asekaupan määrän viisivuotinen trendi jatkoi vuonna 2011 kasvuaan. Vuosien 2007–2011 kansainvälinen asekauppa oli 24 prosenttia suurempi kuin edellisellä viisivuotisjaksolla 2002–2006. Maailman kymmenestä merkittävimmästä asetuojasta viisi suurinta – Intia (10 %:n osuus maailman asetuoneista), Etelä-Korea (6%), Pakistan (5%), Kiina (5%) ja Singapore (4%) – oli Aasian valtioita.⁵

Myös monet muut Aasian valtiot, kuten Vietnam, Brunei, Indonesia, Malesia ja Filippiinit, tekivät vuosina 2007–2011 merkittäviä hankintoja. Tämän SIPRI

tulkitsi johtuvan osittain pyrkimyksestä meriturvallisuuden parantamiseen esimerkiksi merirosvoutta ja terrorismia vastaan. Toisaalta näillä valtioilla on myös Etelä-Kiinanmerellä aluekiistoja, jotka nekin todennäköisesti vaikuttavat hankintojen taustalla.⁶

Suurimpien asetuojavaltioiden listalla huomiota herättävät 7. sijaa pitävä eli seitsemänneksi eniten aseita tuova Algeria, Yhdistyneet arabiemiirikunnat (9. sija) sekä talousvaikeuksissa kamppaileva Kreikka (10. sija).⁷ Algeria on määrätietoisesti kasvattanut ja kehittänyt asevoimiaan viimeisen kymmenen vuoden aikana, ja sillä oli vuonna 2011 Afrikan suurimmat sotilasmenot. Osaselitys tälle kehitykselle on Malista käsin toimivan al-Qaidan Pohjois-Afrikan haaran, Islamilaisen Maghrebien al-Qaidan, toiminta alueen valtioita vastaan. Ottaen huomioon Libyan tulevan kehityksen epävarmuuden on todennäköistä, että Algerian sotilasmenot pysyvät korkeina tulevaisuudessakin. Vuotta 2009 koskevassa raportissaan SIPRI huomautti alueellisen asevarustelukierteen mahdollisuudesta Pohjois-Afrikassa.⁸ Tämä trendi näyttää vuoden 2011 tietojen tarkastelun perusteella pysyneen yllä.

LISÄÄ VIENTILUPIA PERSIANLÄHDEN ALUEELLE

Varustautuminen jatkuu myös Lähi-idässä Persianlahden alueella. Saudi-Arabian sotilasmenot ovat maa-

ilman seitsemänneksi suurimmat – sama sijoitus kuin vuonna 2010 – ja Yhdistyneet arabiemiirikunnat on maailman yhdeksänneksi suurin asetuojia.⁹

Toteutuneiden asekauppojen osalta EU:n asevientien Persianlahden maihin laski vuosien 2010 ja 2011 välillä noin 8 prosenttia. Samalla EU-maissa myönnettyjen vientilupien määrä alueelle nousi 22 prosentilla.¹⁰ Persianlahden maihin suuntautuviin suurissa kauppoissa myös Suomi oli mukana valmistelemalla merkittävää kranaatinheitinkauppaa Saudi-Arabian kanssa. Kaupasta on kirjoitettu enemmän harmaassa listassa.

Myös Saksan liittopäivät kävi kiivasta keskustelua 270 Leopard 2 A7+ taistelupanssarivaunun myymisestä Saudi-Arabiaan.¹¹ Tämä Leopardin uusin malli soveltuu muun muassa asutuskeskustaisteluihin ja siten mellaakoivien väkijoukkojen taltuttamiseen.¹² Vuonna 2011 julkisuuteen tuli myös tieto, että Saudi-Arabian valtiollinen asetehtas MIC oli saanut lisenssin valmistaa saksalaisen Heckler & Kochin G-36-rynnäkökivääriä ja että se markkinoi tuotettaan jo kansainvälisillä asemesuilla.¹³ Jälkimmäinen kauppa valottaa osuvasti alueelle suuntautuvan aseviennin riskejä: aseet voivat päätyä jonkin ajan kuluttua uusille käyttäjille ilman, että alkuperämaat voivat kontrolloida kauppia mitenkään. Nämä riskit koskevat myös Suomea. SaferGlobe Finland julkaisi vuonna 2012 asekaupan muutosta tarkastelevan kirjansen, jossa todettiin, että Suomen 1900-luvun puolivälin jälkeen Israeliin lisensoima kranaatinheitinteknologia tuli lopulta myyntiin eri puolilla maailmaa.

PERSIANLAHDEN ASEVARUSTELUKIERRE

Alueellista luottamusta ajatellen on epätodennäköistä, että asevientit pystyy vakauttamaan Persianlahden tilannetta. Epäluottamusta alueella on ruokkinut muun muassa Iranin ydinohjelma, jonka rauhanomaisuudesta ei ole saatu takeita. Taloudellisesti Iran on lähinaapureitaan niin paljon heikompi,¹⁴ että sen on vaikea vastata alueelliseen varustelukilpailuun tavanomaisin aseina. Onkin vaarana, että asevientit alueelle lisää siellä juuri sitä, mitä sen kuvitellaan vähentävän: epävakautta.

Persianlahden alueella tapahtuvan varustautumisen taustalla on Iranin ja muiden Persianlahden maiden välinen kamppailu vaikutusvallasta alueella. Iranin ja muiden maiden väliseen juopaan vaikuttavat erot islamin tulkinnossa: Iranin valtionuskontona on šiialaisuus kun taas Persianlahden toisella puolella enemmistö on sunnalaiset. Epäluottamusta alueella ovat lisänneet

epäilyt Iranin ydinaseohjelmasta, väitteet Iranin sekaantumisesta sunnimuslimienemmistöisen Bahrainin mielenosoituksiin, joissa šiivähemmistö vaati demokraattisia uudistuksia sekä Iranin uhkaus Hormuzinsalmen sulkemisesta kriisitalanteen sattuessa.¹⁵

EUROOPPALAISIA ASEITA HUUMESODAN KESKELLE

Vuonna 2012 Meksikon huumesotaan liittyvien kuolemantapausten määrän arvioidaan nousseen yli 60 000:een sen jälkeen, kun presidentti Calderon julisti huumekartelleille sodan loppuvuodesta 2006.¹⁶ Siten Meksikossa käytävä sekä valtion turvallisuusjoukkojen ja huumekartellien välinen taistelu että huumekartellien keskinäinen välienselvittely ovat nousseet eräiksi maailman tämän hetken verisimmistä konflikteista. Niiden mittakaava ylittää monet sisällissodat.

EU-maat ovat varustaneet Meksikon turvallisuusjoukkoja huomattavalla määrällä aseita. EU:n Meksikoon suuntautuneen toteutuneen ja raportoidun aseviennin arvo oli vuonna 2007 8,56 miljoonaa euroa.¹⁷ Vuonna 2011 EU-maiden raportoidun viennin arvo Meksikoon oli 184,23 miljoonaa euroa.¹⁸ Tämä merkitsee yli 20-kertaista kasvua vuoteen 2007 nähden. Samalla Meksikoon myönnettyjen vientilupien määrä kasvoi 36 miljoonasta eurosta vuonna 2007 576 miljoonaan euroon vuonna 2011. Suomi vei vuonna 2011 Meksikoon tarkkuuskiväärejä, joiden loppukäyttäjänä on Meksikon puolustusministeriö.

Asevientit Meksikoon on ongelmallista, sillä Meksikon turvallisuusjoukot – poliisi ja armeija – ovat Human Rights Watchin mukaan syyllistyneet huumesodan aikana laajamittaisiin ihmisoikeusrikkomuksiin, joihin kuuluvat kidutus, katoamiset ja summittaiset teloitukset.¹⁹ Täten maan turvallisuusjoukot ovat osa sitä ongelmaa, jonka ratkaisua niiltä odotetaan.

EU ja Meksiko solmivat vuonna 2010 strategisen kumppanuuden, johon kuuluivat muun muassa Meksikon valmiuksien kehittäminen organisoituneen rikollisuuden torjuntaan ja ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion periaatteiden kunnioittamiseen sekä demokratian vahvistaminen ja kestävä taloudellinen kehitys.²⁰ Human Rights Watch arvioi kuitenkin, että EU:n toimet tällä saralla ovat olleet vailla konkretia.²¹ On uskallettava kysyä, ovatko EU-maiden laajat aseviennit Meksikon turvallisuusjoukoille sopusoinnussa EU:n ja Meksikon strategisessa kumppanuudessa määriteltyjen tavoitteiden kanssa.

Suomen ase- ja sotatuotevienti 2011

”Suomen turvallisuus, hyvinvointi ja menestyksen edellytykset perustuvat laaja-alaiseen yhteistyöhön muiden valtioiden ja kansainvälisten toimijoiden kanssa. Suomen ulkopoliittikan tavoitteena on kansainvälisen vakauden, turvallisuuden, rauhan, oikeudenmukaisuuden ja kestävä kehityksen vahvistaminen sekä oikeusvaltion, demokratian ja ihmisoikeuksien edistäminen.”

Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011

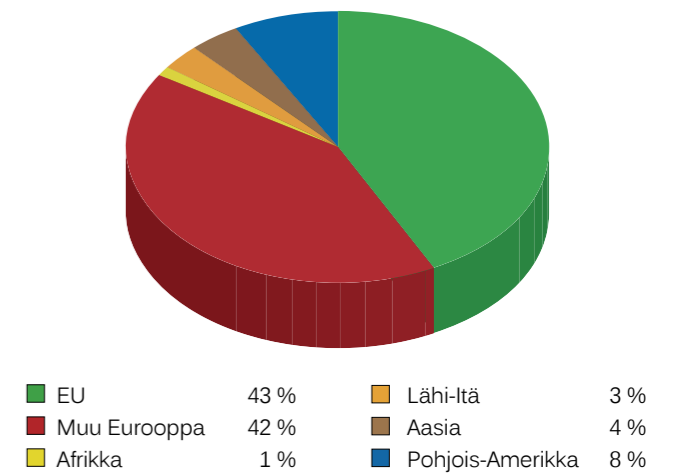

Suomesta vietiin vuonna 2011 sotatuotteita 103,1 miljoonan euron arvosta. Se oli merkittävästi enemmän kuin kymmenen viimeisen vuoden aikainen vuosikeskiarvo 71,4 miljoonaa euroa. Yksittäinen kauppa voi vaikuttaa merkittävästi vuotuisen viennin, minkä takia viennin tarkastellaan viiden vuoden aikajaksoissa. Vuosina 2007-2011 sotatuotevienti kasvoi 29 prosenttia verrattuna aiempaan viisivuotiskauden (2002-2006).

Perinteisesti EU on ollut Suomen suurin sotatuoteviennin kohdealue, mutta nyt EU:n osuus viennin alueena laski alle puoleen kokonaisviennistä ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2001. Vienti kasvoi muualle Eurooppaan, mitä selittää Patrian panssaroidujen pyöräajoneuvojen (AMV) kauppa Kroatiaan. Vuoden sotatuoteviennin kokonaisarvosta suurin osa oli asealustoja. Yksittäisinä tuotteina kyse oli panssariajoneuvoista ja miehittämättömien lentokoneiden laukaisualustoista.

Suomen myöntämien sotatuotteiden vientilupien taloudellinen arvo oli 184,4 miljoonaa euroa mikä on yli kaksi kertaa suurempi summa kuin vuonna 2010 (61,2 M€). Myönnetty vientilupa voi olla voimassa jopa viisi vuotta, joten osa vuonna 2011 myönnettyistä vientiluvista voi myöhemmin johtaa toteutuneeseen viennin. Vientilupien ja toteutuneen viennin välistä eroa selittää myös se, että asekauppias voi hakea lupaa suuremmalle summalle kuin ostaja on oikeissa hankkia. Koko vientilupa voi jäädä käyttämättä, jos kaupat eivät syystä tai toisesta toteudu. Keskimäärin suomalaiset asekauppiat ovat käyttäneet noin 85 prosenttia

Kuvio 1: Sotatuoteviennin jakautuminen alueittain

Kuvio 2: Sotatuoteviennin jakautuminen tuotekategorioiden mukaan

myönnettyjen vientilupien arvosta. Vuoden aikana ta-
loudelliselta arvoltaan ja samalla tuhovoimaltaan suurin
yksittäinen myönnetty vientilupa oli kehittyneen kra-
naatinheitinjärjestelmän kauppa Kanadan ja Yhdysval-
tojen kautta Saudi-Arabiaan.

Kappalemääräisesti vientilupia myönnettiin 283
mikä on 49 lupaa enemmän kuin edellisenä vuonna.
Yksi vaikuttava tekijä on lupatyyppit. Koontiluvalla saa
viedä tuotteita useisiin maihin. Tämä yksittäinen lupa-
asiakirja lasketaan tilastoissa niin moneksi vientiluvak-
si kuin siinä on listattu sallittuja kohdemaita. Uusista
lupatyypeistä ja tilastointikäytännön muutoksesta huo-
limatta puolustusministeriön myöntämien sotatuotteiden
vientilupien määrä on ollut kasvussa. SaferGlobe
Finland ei ole tilastoinut myönnettyjä vientilupia mait-
tain tai tuoteluokittain, joten emme voi sanoa varmasti,
onko vientilupapolitiikkaan tullut muutoksia tai mil-
laisia nuo mahdolliset muutokset ovat. Toteutuneen
viennin perusteella Suomesta oli vuonna 2008 tai sen
jälkeen sotatuotevientiä seuraaviin maihin, joihin ei ol-
lut vientiä vuosina 1999–2007: Tunisia, Libanon, Irak,
Kazakstan, Taiwan, Ecuador, Peru ja Meksiko. Viennin
laajentumiseen on voinut vaikuttaa suomalaisyritysten
pyrkimys uusille markkina-alueille tai kyseisten maiden
pyrkimys uusille hankintamarkkinoille. Joka tapaukses-
sa Suomen valtio asettaa rajat aseviennille, joten kyse
on asevientipolitiikassa tapahtuneesta muutoksesta.

ARABIKEVÄÄN VAIKUTUS

Arabikevät alkoi vuodenvaihteessa 2010–2011 Tu-
nisiasta ja levisi nopeasti eri puolille Pohjois-Afrikkaa
ja Lähi-itää. Mielenosoittajat vaativat vuosikymmeniä
vallassa olleita hallitsijoita tekemään uudistuksia: li-
säämään sosiaalista hyvinvointia ja demokratiaa sekä
vähentämään korruptiota. Osa valtioista aloitti uudis-
tukset, mutta osassa niin hallinto kuin protestoiijat tur-
vautuivat väkivaltaan. Mielenosoituksia tukahdutettiin
väkivaltaisesti muun muassa Egyptissä, Saudi-Arabiassa
ja Bahrainissa. Arabikevät ei ole vielä ohitse, ja tilanne
on epävakaa monessa maassa.

Puolustusministeriön johtama suomalainen venti-
valtuuskunta vieraili IDEX-asemessuilla noin kuukau-
si levottomuuksien alettua, helmikuussa 2011. Nämä
yhdet maailman suurimmista asemessuista järjestetään
vuosittain Arabiemiirikunnissa. Silloisen puolustusmi-
nisterin lisäksi suomalaisyritysten vientivaltuuskuntaa
johti pääesikunnan päällikkö. Puoli vuotta vierailun
jälkeen hän erosi Puolustusvoimien palveluksesta ja
siirtyi Arabiemiirikuntien hallinnon sotilasneuvonan-

tajaksi. Vierailun aikana valtionyhtiö Patria solmi ai-
esopimuksen arabiemiirikuntalaisen yrityksen kanssa
maan asevoimien huoltopalveluiden kehittämisestä.
Puolustusministerille vierailu oli jo toinen. Hän kävi
Arabiemiirikunnissa syksyllä 2010 solmimassa Suomen
ja Arabiemiirikuntien välille sotilaallisen yhteistyösopi-
muksen (Memorandum of Understanding).

Arabikevään alettua esimerkiksi Iso-Britannia otti
aiemmin myönnettyjä vientilupia uuteen tarkasteluun.
Ulkoasiainministeriön asevalvontayksikön mukaan
Suomi ei peruuttanut myönnettyjä vientilupia, mutta
pyysi kirjeitse suomalaisyrityksiä pidättäytymään vien-
tilupien käyttämisestä. Uudet vientilupahakemukset jä-
tettiin pöydälle.

SUOMI SOTKETTIIN GADDAFIN POMMITUKSIIN

Syyriassa ja Libyassa ajaututtiin sisällissotaan. Liby-
assa Muammar Gaddafin hallinto pommitti rypälepom-
meilla Misratan kaupungin lähiöitä. Osa rypälepommien
ammuksista osui vain muutaman sadan metrin päähän
sairaalasta. Pommitukset nostivat kansainvälisen kohun
ja rypälepommien käyttäminen tuomittiin laajalti. Hu-
man Rights Watchin ja New York Timesin tekemissä
tutkimuksissa selvisi, että 120 mm:n kranaatinheit-
timen rypälepommit oli ostettu Espanjasta keväällä 2008.
Espanjan myöntämää vientilupaa paheksuttiin, koska
samaan aikaan kun se teki kaupan, se myös neuvotte-
li rypälepommit kieltävästä Oslon sopimuksesta. Sopi-
mus allekirjoitettiin joulukuussa 2008. Suomi liitettiin
tapahtumiin, koska se oli Libyan lisäksi toinen samaan
aikaan Espanjasta rypälepommeja hankkinut maa.

SaferGlobe Finland julkaisi asiasta tutkivan jutun
(12.8.2011)²². Kävi ilmi, että Patrialla oli 2000-luvun
puolivälin jälkeen ollut MOCA-12-rypäleaseohjelma,
jossa se kehitti rypäleammusta Amos- ja Nemo-krana-
atinheitinjärjestelmiin. Ydin-lehden mukaan kysei-
siä ammuksia markkinoitiin 2000-luvun puolivälin
jälkeen. Osana rypäleaseohjelmaa Patria vei ammus-
ten komponentteja espanjalaiselle Instalazalle, jonka
kokoamat MAT-120-rypälepommit tuotiin Suomeen
ja luovutettiin sen jälkeen Puolustusvoimien haltuun.
Gaddafi osti samalta yritykseltä samoja rypälepomme-
ja. SaferGlobe Finlandin selvitysten perusteella väitteet
Suomen tai suomalaisten osien osallisuudesta Libyan
pommeihin olivat perättömiä.

Suomeen kohdistuneita epäilyjä lisäsi se, ettei maa
ole liittynyt Oslon sopimukseen. Helmikuussa 2013
siihen oli liittynyt yhteensä 111 valtiota. Patria ker-
too keskeyttäneensä MOCA-rypäleaseohjelmansa Os-

lon sopimuksen solmimisen jälkeen vuonna 2009. Se ei
enää kehitä, valmista tai myy rypälepommeja. Puolus-
tusvoimilla on varastoissa eri tyyppisiä rypälepommeja
eikä Oslon sopimukseen liittymistä ole valmisteltu.

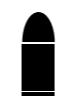

Suomi myönsi kaksikäyttötuotteille yhteen-
sä 286 vientilupaa. Se oli kolme prosenttia
vähemmän kuin edellisenä vuonna. Myön-
nettyjen lupien määrä Lähi-itään ja Aasiaan laski, kun
muuhun Eurooppaan ja Afrikkaan myönnettyjen lupien
määrä taas kasvoi. Ulkoasiainministeriö ei ilmoita
vientilupien taloudellista arvoa. Toteutunutta vientiä ei
myöskään tiedetä, koska ministeriö ei seuraa myönnet-
tyjen vientilupien käyttöä.

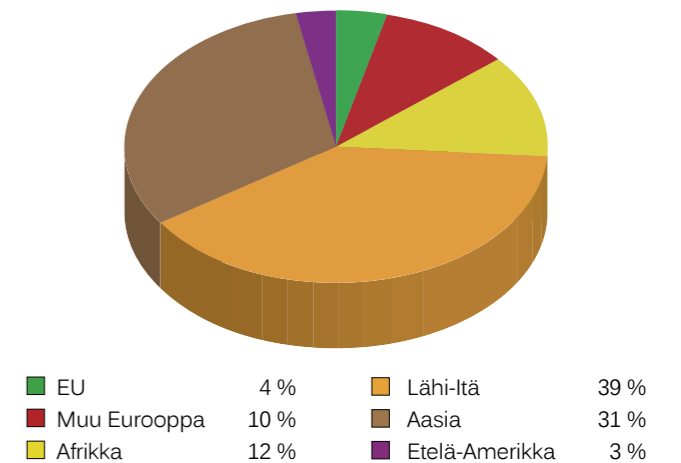
Kaupalliselle ampuma-ase- ja patruunavien-
nille, niin kutsutuille siviiliaselille, myönnet-
tiin yhteensä 478 vientilupaa. Niistä suurin
osa oli EU-maihin myönnettyjä siirtolupia.

Kaikkiaan myönnettyillä luvilla sai viedä 66 923 am-
puma-asetta. Tämän lisäksi myönnettiin lupia, joilla sai
viedä muita ampuma-aseiksi katsottavia tuotteita sekä
aseiden osia. Nuo luvat eivät ole mukana tämän rapor-
tin tilastoissa. Vientilupien perusteella kappalemääräi-
nen asevientä laski vuosina 2007–2011 41 prosenttia
verrattuna aiempaan viisivuotiskauteen (2002–2006).
Verrattuna edellisen vuoden 192 010 aseeseen lasku oli
kolminkertainen. On syytä muistaa, että vientilupa voi
olla voimassa useita vuosia joten edellisen vuoden poik-
keuksellisen korkea aseäärä saatetaan todellisuudessa
toimittaa eteenpäin vasta myöhempinä vuosina. Poliisi-
hallitus ei kerää tietoa toteutuneesta viennistä.

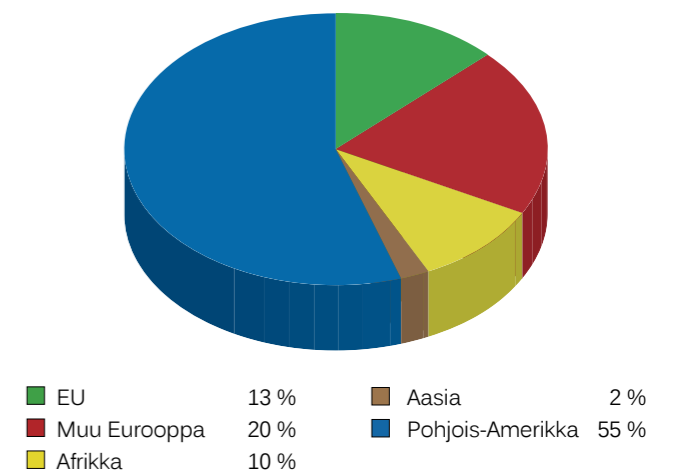

Patruunoiden kaupallisilla vientiluvilla sai viedä
108 miljoonaa patruunaa. Osa näistä niin kutsu-
tuista siviilipatruunoista soveltuu sotilaskäyttöön.
Vientilupien perusteella patruunoiden kappalemäärät
laskivat kaksi prosenttia vuosina 2007–2011 verrattuna
aiempaan viisivuotiskauteen (2002–2006). Lasku ta-
pahtui Afrikan ja Aasian vientiluvuissa, kun taas EU:n
ja Pohjois-Amerikan alueilla vientiluvuissa oli hienoista
kasvua.

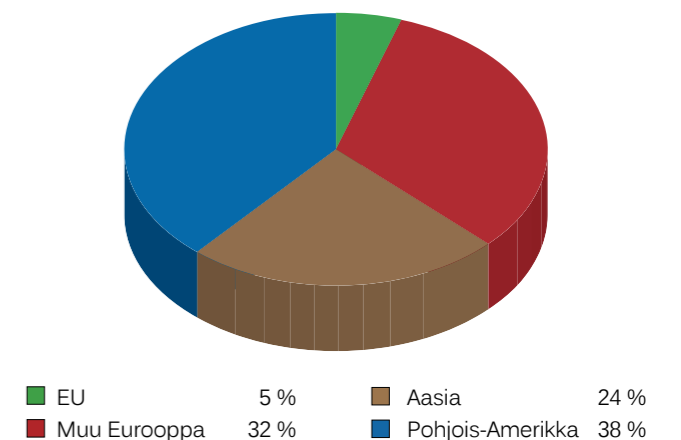
**Kuvio 3: Kaksikäyttötuotevientilupien (lupaa kpl)
jakautuminen alueittain**

**Kuvio 4: Kaupallisten asevientilupien (asetta)
jakautuminen alueittain**

**Kuvio 5: Kaupallisten patruunavientilupien
(patruunaa) jakautuminen alueittain**

EUROOPAN UNIONI

Alankomaat	28 258	-	12	21 200
Belgia	648 868	-	60	117 700
Bulgaria	180	-	56	33 900
Espanja	500 987	-	117	35 200
Irlanti	229 000	-	9	8 400
Iso-Britannia	1 390 945	-	1 688	511 980
Italia	1 258 566	-	933	66 000
Itävalta	139 500	1	46	126 400
Kreikka	63 160	-	-	-
Kypros	-	-	-	5 000
Latvia	268 310	-	65	36 300
Liettua	1 391	-	419	119 980
Luxemburg	4 772	-	-	18 000
Malta	1 985	-	5	-
Portugali	30 600	-	14	3 000
Puola	24 793 273	-	396	689 240
Ranska	4 697 453	-	855	510 200
Romania	68 920	-	2 325	21 660
Ruotsi	6 449 750	2	1 093	2 800 740
Saksa	1 444 073	1	303	-
Slovakia	-	1	12	70 000
Slovenia	210 432	-	5	1 800
Tanska	402 732	-	15	-
Tsekki	522 034	1	57	139 200
Unkari	128 801	-	11	7 200
Viro	665 086	-	136	410 890

AFRIKKA

Algeria	-	1	-	-
Egypti	-	16	-	-
Etelä-Afrikka	390 554	1	-	14 400
Guinea-Bissau	30 330	-	-	-
Kongo	6 384	-	-	-
Kongon tasavalta	-	1	-	-
Namibia	1 985	-	-	-
Niger	-	1	-	-
Norsunluurannikko	-	1	-	-
Sudan	284 280	-	-	-
Tunisia	1 100	8	-	-
Uganda	16 080	-	-	-
Zambia	-	-	6 459	100 000
Zimbabwe	-	5	-	-

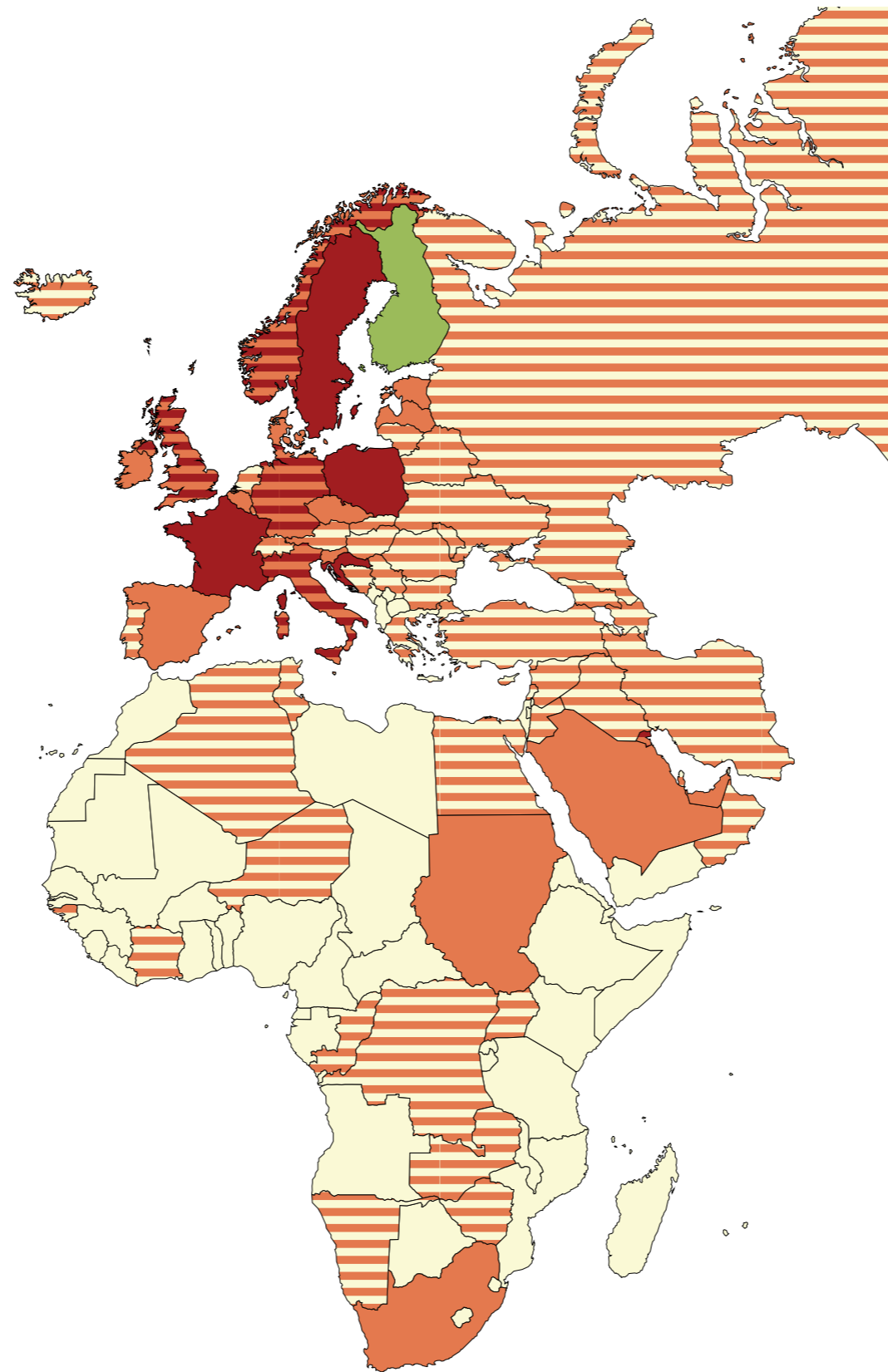
**SUOMEN ASEVIENTIMAA,
SOTATARVIKKEIDEN VIENTI
YLI 2 MILJOONAA €**

**SUOMEN ASEVIENTIMAA,
SOTATARVIKKEIDEN VIENTI
1 - 2 MILJOONAA €**

**SUOMEN ASEVIENTIMAA,
SOTATARVIKKEIDEN VIENTI
200 000 - 1 MILJOONAA €**

**SUOMEN ASEVIENTIMAA,
SOTATARVIKKEIDEN VIENTI
0 - 200 000 €**

EI VIENTIÄ RAPORTOINTIVUONNA

MUU EUROOPPA

Azerbaidžan	-	1	-	-
Bosnia ja Hertsegovina	-	5	-	-
Georgia	-	-	230	1 100 000
Grönlanti	-	-	-	5 700
Islanti	7 130	-	28	2 000 000
Kroatia	41 217 622	3	-	8 000
Moldova	-	1	-	-
Norja	1 376 026	-	-	18 000 000
Serbia	18 312	-	-	60 000
Sveitsi	71 983	-	-	12 000 000
Ukraina	1 746	-	133	34 200
Valko-Venäjä	-	6	-	-
Venäjä	100 705	14	13 000	900 000

LÄHI-ITÄ

Arabiemiirien liitto	407 596	53	-	16 000
Bahrain	872 165	7	-	-
Irak	4 040	-	-	-
Iran	-	18	-	-
Jordania	154 690	1	-	-
Kuwait	1 061 847	7	-	125 400
Libanon	-	2	-	-
Oman	-	1	120	-
Qatar	15 150	-	-	-
Saudi-Arabia	428 420	8	-	-
Syyria	-	2	-	-
Turkki	98 196	12	-	180 000

**SOTATARVIKKEET
(VIETY, €)**

**KAKSIKÄYTTÖTUOTTEET
(VIENILUPA, LUPAA KPL)**

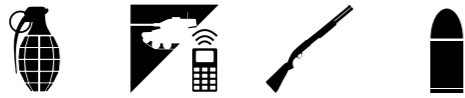
**KAUPALLISET ASEET
(VIENILUPA, ASETTA KPL)**

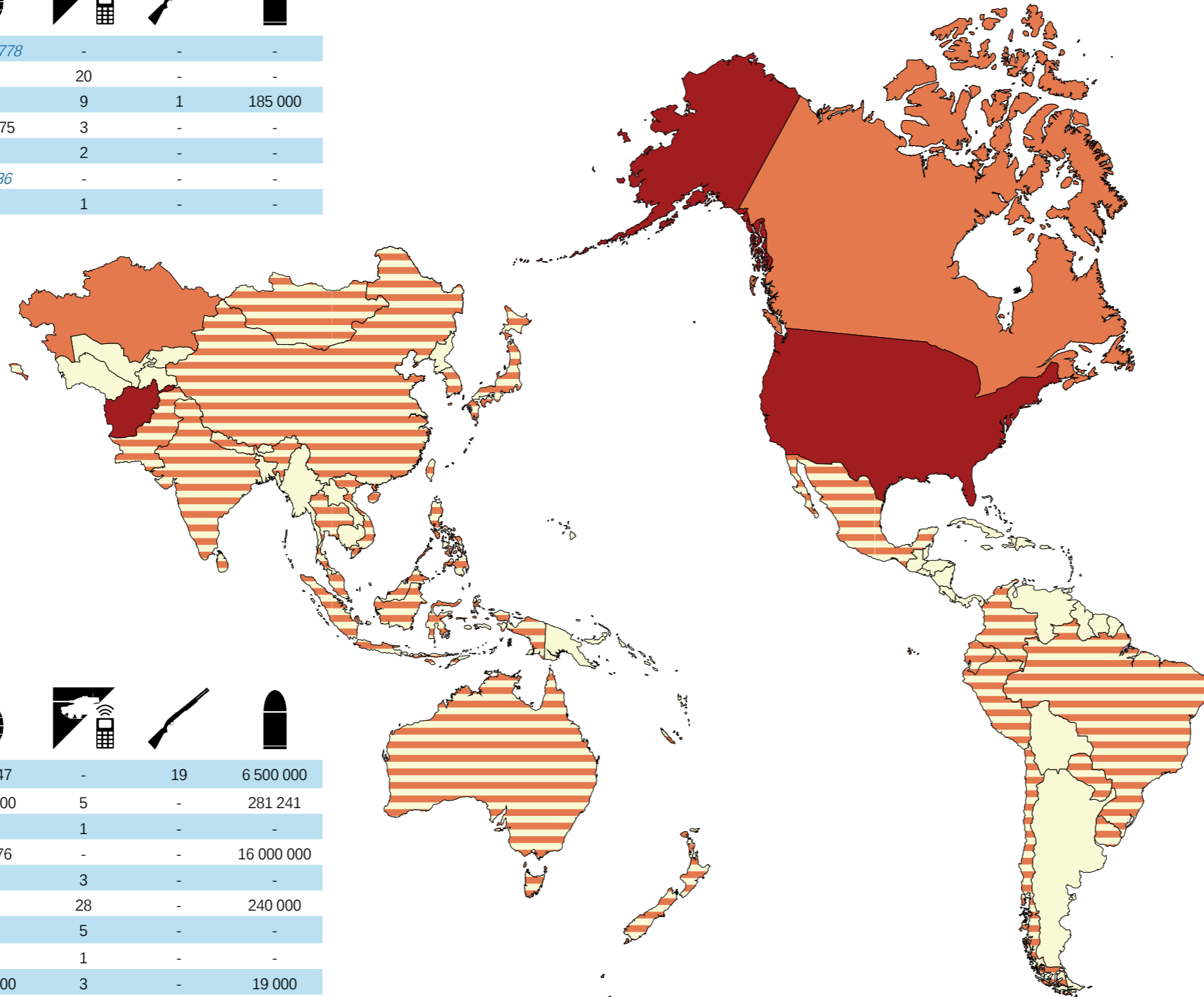
**KAUPALLISET PATRUUNAT
(VIENILUPA, PATRUUNAA KPL)**

Viety YK:n tai sen alajärjestöjen käyttöön

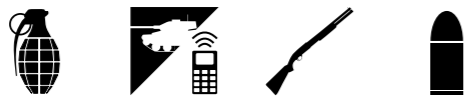
KESKI- JA ETELÄ-AASIA

Afganistan	3 265 778	-	-	-
Armenia	-	20	-	-
Intia	-	9	1	185 000
Kazakstan	385 475	3	-	-
Nepal	-	2	-	-
Pakistan	13 836	-	-	-
Sri Lanka	-	1	-	-

ITÄ-AASIA

Australia	20 847	-	19	6 500 000
Etelä-Korea	103 600	5	-	281 241
Filippiinit	-	1	-	-
Japani	30 276	-	-	16 000 000
Indonesia	-	3	-	-
Kiina	-	28	-	240 000
Malesia	-	5	-	-
Mongolia	-	1	-	-
Singapore	111 000	3	-	19 000
Taiwan	41 770	6	-	-
Thaimaa	43 260	3	-	-
Uusi-Kaledonia (Ranska)	-	-	1 100	8 400
Uusi-Seelanti	44 294	-	-	3 000 000
Vietnam	4 790	-	-	50 000

**SUOMEN ASEVIENTIMAA,
SOTATARVIKKEIDEN VIENTI
YLI 2 MILJOONAA €**

**SUOMEN ASEVIENTIMAA,
SOTATARVIKKEIDEN VIENTI
1-2 MILJOONAA €**

**SUOMEN ASEVIENTIMAA,
SOTATARVIKKEIDEN VIENTI
200 000 - 1 MILJOONAA €**

**SUOMEN ASEVIENTIMAA,
SOTATARVIKKEIDEN VIENTI
0 - 200 000 €**

EI VIENTIÄ RAPORTOINTIVUONNA

POHJOIS-AMERIikka

Kanada	323 211	1	-	8 000 000
Yhdysvallat	8 020 714	-	37 001	33 510 000

ETELÄ-AMERIikka

Brasilia	9 410	4	-	-
Chile	64 378	-	-	-
Ecuador	-	1	-	-
Kolumbia	19 650	1	-	-
Meksiko	50 400	1	-	-
Paraguay	-	1	-	-
Peru	11 591	-	-	-
Uruguay	-	-	200	-

**SOTATARVIKKEET
(VIETY, €)**

**KAKSIKÄYTTÖTUOTTEET
(VIENTILUPA, LUPAA KPL)**

**KAUPALLISET ASEET
(VIENTILUPA, ASETTA KPL)**

**KAUPALLISET PATRUUNAT
(VIENTILUPA, PATRUUNAA KPL)**

Viety YK:n tai sen alajärjestöjen käyttöön

Suomi ei valvo kidutusvälineiden vientiä

Timmy Trümpler

Ihmisten teloittamiseen tarvitaan lääkkeitä ja automaattisia ruiskutusjärjestelmiä. Elokuviissa uhria kidutetaan auton akusta annettavilla sähköiskulla, mutta oikeassa elämässä käytetään sähköshokkilaitteita ja kahleita. Valtiot, joissa teloittaminen ja kiduttaminen ovat järjestelmällistä toimintaa, ostavat varta vasten näihin toimenpiteisiin suunniteltuja ja valmistettuja tuotteita. EU haluaa estää teloitamisen ja kiduttamisen, minkä takia se on kieltänyt kidutusvälineiden ja kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon soveltuvien välineiden viennin.

EU:n vuonna 2005 antamalla asetuksella 1236/2005 määrättiin kuolemanrangaistuksen toimeenpanoon tarkoitettuja välineet, kuten sähkötuolit, giljotiinit, hirsipuut sekä ruiskutukseen suunnitellut automaattiset ruiskutusjärjestelmät, vienti- ja tuontikieltoon. Asetus tuli voimaan heinäkuussa 2006, ja sitä tulee soveltaa sellaisenaan kaikissa EU:n jäsenmaissa.

Kidutukseen soveltuvien välineiden vienti tehtiin asetuksella luvanvaraiseksi. Vientilupaa ei saa myöntää, jos on perusteltu syy olettaa, että tarkkailulistan tuotteita käytettäisiin kidutukseen tai kuolemanrangaistuksen toteutukseen. Listaan lisättiin vuoden 2011 toimeenpanoasetuksessa 1352/2011 kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon soveltuvia lääkkeitä.

KIDUTUSVÄLINEASETUKSEN NOUDATTAMISESSA EPÄSELVYYKSIÄ

Kidutusvälineasetukseen merkitty Suomen vastaava lupaviranomainen on sisäasiainministeriön arpajais- ja asehallintoyksikkö. Yksikkö siirtyi poliisihallinnon uudistuksen yhteydessä vuoden 2010 alussa Poliisihallituksen yhteyteen. Nykyisen vientilupaviranomaisen selvittäminen oli hankalaa. Arpajais- ja asehallintoyksikkö pyysi ottamaan yhteyttä sisäasiainministeriön poliisiosastoon.²³ Se taas välitti tietopyyntöemme takaisin Poliisihallitukseen. Jatkotiedustelumme siivittämänä saimme lopulta vastauksen tiedustelumme sisäasiainministeriön poliisiosastolta, joka

on nykyinen vientilupaviranomainen. Lupaviranomaisen vaihtumisesta ei ole tiedotettu kidutusvälineasetuksen mukaisesti EU:n komissiolle, joka päivittää kansallisten lupaviranomaisten listaa.

Suomi ei ole tehnyt yhtäkään EU:n kidutusvälineasetuksen määräämää julkista vientiraporttia. Sisäasiainministeriön mukaan Suomessa ei ole tehty asetusten mukaisia vientilupapäätöksiä.²⁴ Poliisihallituksen omien tilastojen mukaan asetuksen alaisille tuotteille on kuitenkin todennäköisesti myönnetty vientilupia.

Asetus koskee myös paprikasumuttimia, toiselta nimeltään kaasusumuttimia, joilla levitetään lamauttavaa oloeresin capsicumia (OC). Kyseisille sumuttimille Poliisihallitus on myöntänyt tuhansia vientilupia. Ne ovat Poliisihallituksen omissa vientilupatilastoissa kategoriassa ”muut”. Siihen voi kuulua muitakin tuotteita kuin paprikasumuttimia. Poliisihallituksen asehallintoyksikön johtajalta saatujen toteutuneita vientejä koskevien tietojen mukaan esimerkiksi vuonna 2009 sumuttimia vietiin EU-maihin: ainakin kaksi Ranskaan ja 1007 kappaletta Saksaan. Jälkimmäinen määrä korreloi samana vuonna kategoriassa ”muut” myönnettyjen vientilupien kanssa. Vuosina 2008–2011 EU:n ulkopuolelle on myönnetty samassa luokassa vientilupia Norjaan, Islantiin, Sambiaan, Australiaan, Japaniin, Uuteen-Seelantiin, Kanadaan sekä Yhdysvaltoihin.

Mikäli, kuten epäilemme, kaasusumuttimet ovat enemmistönä kategoriassa ”muut”, Suomi ei ole raportoinut niille myönnettyistä vientiluvista kidutusvälineasetuksen mukaisesti eikä todennäköisesti tehnyt asetuksen edellyttämää lupaharkintaa. Sisäasiainministeriö ei myöskään kertonut kaasusumuttimille myönnettyistä vientiluvista vastatessaan tietopyyntöömme.

VIENTIVALVONNAN ALAISIA TUOTTEITA MYYNNISSÄ

Suomessa on useissa kaupoisissa myynnissä kidutusvälineasetuksen alaisia tuotteita. Turussa ja Kemiössä

toimivan Ase ja erä -liikkeen **Matias Dahlbergin** mukaan näiden tarvikkeiden ostajakuntaan kuuluvat vartiointiliikkeet ja freelancer-vartijat. Turvallisuustarvikkeiden kauppa on vain muutamia prosentteja yhtiön liikevaihdosta.

Suomessa asetuksen alaisista tarvikkeista vartioimisliikkeille markkinoidaan yleisesti kaasusumuttimia, käsirautoja, peukalorautoja ja jalkarautoja. Listan tuotteista ainoastaan kaasusumuttimet ovat Suomessa luvanvaraisia. Erilaisia rautoja eli myös peukalorautoja voi ostaa ilman lupaa.

– Peukalorautoja ei kuitenkaan myydä paljon. Monet vartiointiliikkeet eivät hyväksy niiden käyttöä.

Peukalorautojen tuoma lisähyöty tavallisiin käsirautoihin nähden on kyseenalainen, sillä ne ovat käsirautoja hankalimmat käyttää. Samalla ne ovat omiaan aiheuttamaan kipua ja soveltuvat siten kidutusvälineiksi. Amnesty Internationalin mukaan peukalo- ja sormiraudat olisivat syytä siirtää kokonaan vientikiellon alaisiin tuotteisiin.²⁵

Harvalla suomalaisella turvallisuusalan liikkeellä on vientitoimintaa. Dahlbergin liikkeestä ei ole tehty epäilyttävältä vaikuttavia ostoyrityksiä.

– Turvallisuustarvikkeita olemme myyneet ainoastaan Suomeen. Näissä tuotteissa asiakkaat ovat yleensä ennestään tuttuja, Dahlberg kertoo.

Dahlberg kuuli EU:n kidutusvälineasetuksesta ensimmäistä kertaa.

– Viranomaiset eivät ole tiedottaneet meille asiasta ollenkaan. Tämä on Suomessa tyypillistä. Viranomaiset valvovat kyllä mutta eivät tiedota.

Elinkeinonharjoittajat ovat hankalassa asemassa. Vientivalvonnasta tiedottaminen on ulkoasiainministeriön vastuulla. Sen verkkosivuilla kidutusvälineasetusta ei edes mainita. EU:n asetukseen on kirjattuna vanha vientilupaviranomainen. Asiaa tiedusteltaessa poliisihallitukselta ja sisäasiainministeriön poliisiosastolta meni kaksi viikkoa nykyisen lupaviranomaisen luokse ohjaamiseen.

SUOMESTA ON VIETY VÄLINEITÄ KIDUTUSTA KÄYTTÄVIIN MAIHIN

Vuonna 2010 Amnesty Internationalin tutkimukset paljastivat, että EU:sta oli viety luvanvaraisesti kidutusvälineitä yhdeksään EU:n ulkopuoliseen maahan. Näihin maihin viety kidutusvälineistö oli samankaltaista kuin se, jolla kidutusta harjoitettiin. Esimerkiksi Tšekistä oli viety useana vuonna paprikasumuttimia ja sähköshokkivälineitä. Vientimaissa Pakistanissa, Senegalissa, Georgiassa, Mongoliassa, Moldovassa ja Kamerunissa näitä välineitä oli käytetty toimittajien kiduttamiseen sekä viranomaisten säännöllisesti harjoittamaan pidätettyjen ja rangaistusvankien kidutukseen. Saksasta taas oli viety paprikasumuttimia ja kahleita Intiaan, Kiinaan, Kameruniin sekä Yhdistyneisiin arabiemiirikuntiin.²⁶

Suomesta ampuma-aseiden vientilupia Yhdysvaltoihin luokassa ”muut” – todennäköisesti paprikasumuttimia – oli myönnetty 266 kappaleelle vuonna 2010. Iso-Britannia on evännyt kidutusvälineiden vientilupia Yhdysvaltoihin vuonna 2007.²⁷ Yhdysvallat on ollut toistuvasti otsikoissa ”terrorismin vastaiseen sotaan” liittyvien ihmisoikeusloukkausten vuoksi.

Sambiassa maan suhteellisen hyvästä ihmisoikeustilanteesta huolimatta vankiloiden henkilökunta on syylistynyt säännöllisesti pahoimpetyihin ja kidutukseen.²⁸ Lupia Sambiaan on myönnetty kolmelle välineelle ”muut”-luokassa vuonna 2011.

Poliisihallitus kieltäytyy antamasta yksittäisiä vientilupia tai ilmoittamasta tuotteiden ilmoitettuja loppukäyttäjiä. Se ei myöskään kerää järjestelmällisesti tietoa toteutuneista vienneistä, joten on mahdollista, etteivät tarvikkeet ole koskaan lähteneet Suomesta sen paremmin Yhdysvaltoihin kuin Sambiaankaan.

VALVONTA RAJALLA HAASTELLISTA

Tullin mukaan kidutusvälineiden luvaton maastavienti on epätodennäköistä. Erityisasiantuntija **Jarkko Keskinen** mukaan valvonta perustuu tullille annettuihin tietoihin eli esimerkiksi tullinimikkeisiin.

– Mikäli vientiin ilmoitetaan vientirajoitusten alaisia tuotteita, tullaus

pysähtyy. Lisäksi tullin riskianalyysikeskus asettaa vientijärjestelmään poimintaehdot, joiden täyttyessä tarkastetaan kuljetuksen asiakirjat tai tavarat tai molemmat. Riskianalyysi perustuu tullille ilmoitettuihin tietoihin, kuten esimerkiksi tavaroihin, toimijoihin tai määräämään.

Tullin työssä on myös haasteensa, koska samoissa tulliluokissa viedään monenlaisia tuotteita.

– Kidutusvälineasetuksen alaiset tarvikkeet, kuten sähkötuolit tai kahlepöydät, tarjotaan samoihin tullinimikkeisiin normaalien huonekalujen, tuolien ja pöytien, kanssa. Tullinimikkeet käsittävät laajan kirjon tavaroita, eikä rajoitusten alaisille ja rajoittamattomille tavaroille ole omia erillisiä tullinimikkeitä, Keskinen summaa.

Keskisen mukaan kidutustavaroiden kaupan volyymi on marginaalinen. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että laittomia maastavientirytyksiä ei ole paljastunut.

– Koko aikana asetuksen voimaantulon jälkeen tullin haaviin ei ole jäänyt laittomia yrityksiä viedä kidutusvälineasetuksen alaisia tarvikkeita maasta. Mikään valvonta ei kuitenkaan ole täydellistä. Jos olisi, esimerkiksi salakuljetettuja huumeita ei kuljisi rajojen yli.

TOIMIVALLA VIENTIVALVONNALLA ON GLOBAALEJA VAIKUTUKSIA

EU täydensi kidutusvälineasetusta erillisellä täytäntöönpanoasetuksella vuonna 2011. Se asetti vientivalvonnan alaiseksi kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanoon soveltuvia lääkkeitä. Näitä ovat muun muassa nopeasti ja keskinopeasti vaikuttavat nukkuttavat eli anesteettiset barbituraatit. Tarkkailulistalle on nimetty erityisesti kahdeksan lääkeainetta. Niistä kahdelle on Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimean mukaan myyntilupa Suomessa. Pentobarbitaalia on myynnissä eläinlääkintätarkoituksiin nimikkeillä Mebunat vet sekä Euthasol vet. Tiopentaalille taas on myyntiluvat nimikkeillä Pentothal natrium sekä Pentocur.

EU:n vientirajoituksilla on ollut jo globaaleja seurauksia. Vuonna 2011 Yhdysvaltojen markkinoilla olevan tiopentaalin määrä laski. Tämä johtui sii-

tä, että tärkeä valmistaja Hospira lopetti lääkkeen tuotannon laatuongelmien vuoksi. Hospira pyrki siirtämään tuotannon Yhdysvalloista Italiaan, missä parlamentti puuttui asiaan. Se laati kidutusvälineasetukseen vedoten ehdon, että Hospiran itse on valvottava ja es-tettävä lääkeaineen joutuminen käyttöön kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanossa. Lopulta Hospira luopui kokonaan aineen valmistamisesta.²⁹

Tapahtuneen seurauksena kuolemanrangaistusten täytäntöönpano viivästyti monissa Yhdysvaltojen osavaltioissa usealla kuukaudella. Yhdysvallat onnistui hankkimaan lisää tiopentaalia muun muassa Isosta-Britanniasta, kunnes se tiukensi vientivalvontaansa. Vuonna 2011 säädetty täytäntöönpanoasetus vaikeutti tiopentaalin vientiä EU:sta entisestään.³⁰ Monet Yhdysvaltojen osavaltiot alkoivat käyttää korvaajana pentobarbitaalia, jota käytetään yleisesti nukutteena eläinlääkinnässä. Sitä valmistava tanskalainen Lundbeck kuitenkin asetti tiukkoja ehtoja lääkkeen jakelijoille estääkseen sen käytön kuolemanrangaistuksen täytäntöönpanossa.³¹

Lääkkeet lisättiin kidutusvälineasetukseen vasta vuonna 2011, joten tuota ajankohtaa edeltävät viennit eivät olleet vielä sisäasiainministeriön valvonnassa. Pentobarbitaalin tai tiopentaalin lailliset viennit olisivat Fimean tiedossa. Fimean ylitarkastajan **Katja Pihlaisen** mukaan Suomesta ei ole viety pentobarbitaalia tai tiopentaalia EU:n ulkopuolelle.

– Huumausaineita sisältävien lääkkeiden viennit edellyttävät kohdemaan toimivaltaisen viranomaisen myöntämää maahantuontilupaa. Tämän maahantuontiluvan yhden kopion kanssa haetaan Suomen toimivaltaiselta lupaviranomaiselta eli Fimealta vientilupaa, hän kuvaa vientilupaprosessia.

Fimealle ei ole tullut tietoon myöskään Yhdysvalloista tulleita tiopentaalin tai pentobarbitaalin ostoyrityksiä. Niiden hankkiminen Suomesta on epätodennäköistä heikon saatavuuden vuoksi.

– Valmisteista on ollut aiempina vuosina saantihäiriöitä, eikä niitä ole aina saatu lääkinnälliseen käyttöön kotimaahan edes Suomen pientä tarvetta vastaavasti.

Edellä mainittujen lääkeaineiden laittomia maastavientirytyksiä ei kerrota tulleen Fimean tietoon. Maailmalta on kuitenkin nähty myös laittomia siirtoja rajan yli. Ostaessaan tiopentaa Englannista yhdysvaltalaisvankilat olivat ohittaneet kotimaansa lääkevalvontaviranomaisen FDA:n kontrollit. Teko todettiin myöhemmin lainvastaiseksi, ja vankiloita kehoitettiin toimitamaan lääkkeet viranomaisille.³²

Myös saksalaisen Fresenius Kabin tärkeä anestesia-aine propofol oli päätyössä teloituskäyttöön Yhdysvalloissa vuonna 2012. Yritys vastasi uhkaan tekemällä lääketukujen kanssa tiukkaehtoisia jakelusopimuksia.³³ Tällä hetkellä Euroopan komissio valmistele kidutusvälineasetuksen uudistamista. Propofolin ottamista vientivalvonnan alaisten lääkeaineiden joukkoon harkitaan.³⁴ Iso-Britannia asetti sille vientirajoituksia jo heinäkuussa 2012.³⁵

Muita kuolemaantuomittuja myrkyruiskeella teloitettavia maita ovat Kiina, Guatemala, Taiwan, Thaimaa ja Vietnam.³⁶ EU:n vientirajoitusten väitetään aiheuttaneen myös Vietnamsa vaikeuksia saada riittävästi lääkkeitä teloituskäyttöön.³⁷ Teloituslääkkeiden saatavuusongelmat osoittavat EU:n vientivalvonnalla olevan merkitystä.

EU-MAILLA VAIKEUKSIA NOUDATTAA OMIA SÄÄNTÖJÄÄN

Amnesty Internationalin mukaan Suomi ei ole ainoa maa, jossa kidutusvälineiden vientivalvonnasta raportointi ja mahdollisesti koko vientivalvonta ovat heikoissa kantimissa. Järjestö huomautti jo vuonna 2007, että säädöksen toimeenpano on useissa jäsenmaissa puutteellista.³⁸ Vuoteen 2012 mennessä ainoastaan yksitoista 27 EU-jäsenmaasta oli tehnyt ainakin yhden asetuksen mukaisen vuosiraportin.³⁹

Raporttien puuttuminen johtaa siihen, että eri maiden vientilupaviranomaisilla ei ole mahdollisuutta seurata toistensa tekemiä päätöksiä. Tämä mahdollistaa EU:n ulkopuolisille toimijoille ostoyritysten tekemisen useasta eri maasta. Näin yhden maan tekemää kielteistä päätöstä voi helposti kiertää.

Kidutusvälineasetus tunnetaan maailmalla huonosti. Amnesty totesi vuonna 2012, että Euroopassa useilla kansainvälisillä turvallisuustarvikealan messuilla markkinoitiin asetuksen alaisuuteen kuuluvaa välineistöä. Markkinointia ei asetuksessa ole kielletty, mutta se sotii asetuksen henkeä vastaan ja on omiaan rapauttamaan asetuksen

täytäntöönpanoa.⁴⁰ Lisäksi kidutustarvikkeiden avoin markkinointi kansainvälisillä messuilla kertoo siitä, että sekä messujärjestäjät että näytteilleasettajat ovat huonosti tietoisia asetuksessa määrätystä vientirajoituksesta.

Kommentti: Ihmisoikeuksien turvaaminen alkaa kotinurkilta

Ihmisoikeuksien merkitys on helppo unohtaa, elleivät ihmisoikeudet ala murentua ympäriltä. Kansainvälinen vientikauppa kuitenkin tekee askelen eurooppalaisesta tuotantolaitoksesta tai jälleenmyyntiyrityksestä muualla maailmassa olevaan pidätykseseen tai teloitushuoneeseen lyhyeksi. Vientivalvonta ei pelkästään rajoita ja vähennä sitä mahdollisuutta, että Suomesta lähtöisin olevia tuotteita käytettäisiin ihmisoikeusloukkauksiin. Valvonta ja siihen liittyvä raportointi ovat myös viesti EU:n ulkopuolisille maille. Näillä toimilla muistutetaan kidutuksen kieltävien kansainvälisten sopimusten olemassaolosta. Kotimaisen raportoinnin heikkouksien korjaaminen ja viranomaistiedotuksen parantaminen siis ovat yksi askel kohti ihmisoikeuksien toteutumisen turvaamista muualla maailmassa.

EU:n neuvoston asetusten 1236/2005 sekä 1352/2011 alaiset kidutus- ja teloitusvälineet

hirsipuut	vienti- ja tuontikielto
giljotiinit	vienti- ja tuontikielto
sähkötuolit	vienti- ja tuontikielto
kaasukammiot	vienti- ja tuontikielto
henkilön päälle puettavat sähköshokkilaitteet	vienti- ja tuontikielto
piikkivilpi, piikkipamppu	vienti- ja tuontikielto
kahletuoli, kahlepöytä	vientivalvonta
jalkaraudat, joukkokahleet, yksilölliset kahleet	vientivalvonta
peukalorauta, peukaloruuvi	vientivalvonta
kannettava sähköshokkivälineistö	vientivalvonta
lamaannuttavaa ainetta levittävä mellakantorjuntavälineistö	vientivalvonta
oloeresin capsicum, pelargonihappovanillyyliamidit	vientivalvonta
nopeasti ja keskinopeasti vaikuttavat anesteettiset barbituraatit	vientivalvonta

Aseita ja niiden käyttöä rajoittavat sopimukset

Rauha ja turvallisuus ovat yleismaailmallisia tavoitteita, jotka kaikki maailman valtiot hyväksyvät. Ne ovat valtioiden välisen yhteistyön perusta, ja kirjattuna YK:n peruskirjaan. Peruskirjan mukaan valtiot ovat sitoutuneet ratkaisemaan keskinäiset erimielisyytensä rauhanomaisin keinoin vaarantamatta globaalia oikeudenmukaisuutta, rauhaa ja turvallisuutta. Meneillään olevat aseelliset selkkaukset osoittavat ettei tavoitteessa ole aina onnistuttu.

Aseellisten selkkausten esiintyminen on synnyttänyt tarpeen sopia siitä millaisilla säännöillä yhteenotot käydään: taistelijoilla ei ole rajoittamatonta oikeutta valita miten ja millaisin asein he käyvät sotaa. Kansainvälinen humanitaarinen oikeus, joka tunnetaan myös sodan lakina, asettaa rajoja valittaville aseille ja itse sodankäynnille. Sen tarkoituksena on turvata ihmisyyden perusta ja varmistaa inhimillisyyden toteutuminen suojelemalla taisteluihin osallistumattomia siviileitä sekä itse taistelijoita.

Sodankäynnin rajoittamisesta on säilynyt sääntöjä jo ajalta ennen ajanlaskun alkua. Modernilla ajalla säännöt on selkeimmin lausuttu vuonna 1949 solmituissa Geneven sopimuksissa ja niiden lisäpöytäkirjoissa. Niissä on sovittu muun muassa haavoittuneiden ja sairaiden hoidosta, sotavankien kohtelusta ja siviilien sekä siviilikohteiden suojelusta. Nämä näkökohdat on otettava huomioon aseita käytettäessä. Aseiden käyttö ja niiden vaikutukset eivät saa olla Geneven sopimusten vastaisia.

Lähes kaikkien aseiden käyttöä tai valmistusta säädelään nykyisin ainakin joillain kansainvälisillä tai alueellisilla sopimuksilla. Ne ovat kehittyneet vuosikymmenten aikana sekä erityisesti 1960- ja 1990-luvulla. Niiden tarkoituksena on tukea Geneven sopimusten tavoitteiden toteutumista asettamalla asekohtaisia kansainvälisiä normeja. Yksi keskeisimmistä alueista on ydinaseriisunta, jossa sopimustyyppistä riippuen täh-

dätään joko ydinaseiden määrän vähentämiseen tai maailmanlaajuiseen ydinaseiden kaikkinaiseen hävittämiseen. Ydinaseiden leviämisen rajoittamiseen pyrkivän ydinsulkusopimuksen (NPT) toteuttamiseen liittyvät ongelmat ovat kasvaneet viime vuosina. Tiukoista sopimuksista huolimatta mahdollisten uusien ydinasevaltioiden kasvava määrä osoittaa ydinaseriisunnan olevan jatkuvien haasteiden paineessa. Ydinaseriisuntaan liittyvät sopimukset täydentävät toisiaan ja esimerkiksi alueelliset ydinasevapaat vyöhykkeet pitävät yllä kansainvälistä ydinaseriisuntaan tähtäväää normia.

Osa aseista on kielletty pysyvästi laillisesti sitovilla sopimuksilla. Esimerkiksi kemialliset ja biologiset aseet on kielletty. Suomi on ratifioinut nämä sopimukset ja osallistuu säännöllisesti niiden toimeenpanoon. Osa valtioista on ollut haluttomia etenemään tällä alalla ja siksi on nähty uudempaa kehitystä, jossa asekieltosopimuksia solmitaan YK:n ulkopuolella. Näin tehtiin ensimmäisen kerran vuonna 1997, kun Kanadan Ottawassa solmittiin sopimus henkilömiinojen käytön, varastoinnin, valmistuksen, myynnin, viennin ja kuljetuksen kieltämiseksi. Suomi liittyi maailman 177. valtioon sopimukseen vuonna 2011, omien sanojensa mukaan odoteltuaan siihen asti tilanteen kehittymistä. Nyt painimme uuden sopimuksen parissa. Oslossa solmittiin Norjan aloitteesta vuonna 2008 sopimus rypälepommien täyskiellosta. Sopimukseen oli liittynyt helmikuuhun 2013 mennessä 111 valtiota. Suomi osallistui neuvotteluihin, mutta ilmoitti jo silloin, ettei aio allekirjoittaa sopimusta. Tämän raportin alkupuolella on juttu Libyan ja Suomen rypälepommihankinnoista.

Tavanomaisten aseiden kaupan ja käytön valvomiin ei toistaiseksi ole kattavaa kansainvälistä sopimusta, vaikka erilaisia alueellisia järjestelyitä ja periaateohjelmia on useampia. YK:n asekauppaneuvottelut maaliskuussa 2013 tähtäävät ensimmäisen puitesopimuksen syntyyn. Oikeudellisesti sitovien sopimusten lisäk-

si kansainvälisen aseriisunnan yhteistyö on tuottanut useita poliittisesti sitovia toimintaohjelmia tai julistuksia. Niiden kattavuus ja sitovuus vaihtelevat.

Kansainvälisten sopimusten lisäksi aseiden käyttöä rajoittavat valtioiden väliset vakiintuneet käytännöt. Näiden niin kutsuttujen tapaoikeuden sääntöjen katsotaan yleisesti velvoittavan kaikkia valtioita – myös niitä, jotka eivät ole erikseen sitoutuneet kirjallisiin sopimuksiin. Tapaoikeuden säännöt ovat usein laajempia ja yksityiskohtaisempia kuin ratifioitavat sopimukset. Niitä sovelletaan valtioiden välisten aseellisten selkkausten lisäksi myös valtioiden sisäisiin selkkauksiin. Esimerkiksi hyökkäykset siviilikohteita vastaan ovat kiellettyjä vakiintuneen käytännön nojalla myös valtion sisäisessä konfliktissa, vaikka asiaa ei nimenomaisesti kyseisessä sopimustekstissä olisi kiellettykään.

Kansainvälinen yhteistyö aseiden ja niiden käytön säätämiseksi on jatkuvassa muutoksessa. Yhteistyötä pyritään kehittämään sitä mukaa, kun teknologia mahdollistaa uudenlaisia aseita ja muuttaa sodankäynnin tapoja. Esimerkiksi viime vuosina on keskusteltu uuden normiston tarpeesta kybersodankäynnin entistä paremman säätelyn mahdollistamiseksi ja avaruuden aseistamisen estämiseksi. Tulevaisuudessa on varmasti myös pohdittava muun muassa robottien ja muiden itseohjautuvien aseiden käyttöä aseellisissa selkkauksissa.

ASEKAUPAN RAHOITTAJAT HALUTAAN VASTUUSEEN

Sierra Leonen ja YK:n erityistuomioistuimien tuomitsi Liberian entisen presidentin Charles Taylorin viideskymmeneksi vuodeksi vankilaan toukokuussa 2012. Tuomiossa ei ensinäkemältä ollut mitään mullistavaa. Syytteet koskivat sotarikoksia ja rikoksia ihmisyyttä vastaan, kuten lapsisotilaiden käyttöä, raiskauksia ja murhia. Tuomiossa oli kuitenkin kaksi asiaa, jotka saattavat antaa viranomaisille keinoja estää konfliktien jatkuminen asekaupan takia.

Valtioiden on valvottava tehokkaammin asevientikieltoja

Toimitus

Mikä on YK:n turvallisuusneuvoston asettamien asevientikieltojen merkitys käytännössä? Ei juuri mikään, jos on uskominen vuoden 2013 loppupuolella julkaistavaa tutkimusta. Kanadassa sijaitsevan

Brittiläisen Kolumbian yliopiston professori James Stewartin johtama tutkimusryhmä on käynyt läpi joka ikisen YK:n asevientikiellon rekisteröidyn rikkomuksen.

Stewartin tutkimusryhmän analyysin mukaan 502 rekisteröidystä rikkomuksesta vain kaksi

oli johtanut mihinkään oikeudellisiin seuraamuksiin. Niistä vain toinen johti tuomioon. Tutkimuksessa selvitettiin vain paljastuneita asevientikieltojen rikkomuksia – asevientikieltoja rikotaan jatkuvasti kaikkien tapausten koskaan paljastumatta.

Ensinnäkin Taylor katsottiin syylliseksi kaikkiin rikoksiin osittain sen takia, että hän oli osallisena Sierra Leonessa toimivien kapinallisten ”auttamiseen ja avunantoon”. Käytännössä kyse oli aseiden ja ammusten toimittamista kapinallisille.⁴¹ Taylorista tuli näin ensimmäinen asekauppia, joka on tuomittu aseiden toimittamisesta kansainvälistä oikeutta rikkovalle taholle.⁴²

Toiseksi Taylorin katsottiin syyllistyneen vähän tunnettuun rikokseen, joka voidaan suomentaa ryöstöksi. Sillä tarkoitetaan luonnonvarojen kuten puun, timanttien tai öljyn ryöstämistä aseellisen konfliktin yhteydessä. Siihen voivat syyllistyä myös yritykset tai yksilöt, jos he ostavat ryöstettyjä luonnonvaroja tai muuten toiminnallaan lietsovat luonnonvarojen ryöstöä. Ryöstöä on käytetty tuomion perusteena kansainvälisessä oikeudessa aiemminkin. Toisen maailmansodan jälkeen natsien johtamia yrityksiä tuomittiin ryöstöstä esimerkiksi miehityksessä Puolassa. Taylor oli ensimmäinen merkittävä ryöstöstä tuomittu henkilö yli puoleen vuosisataan.⁴³

Taylorin tuomio loi ennakkotapauksen asekaupan myyjien ja rahoittajien saattamisesta rikosoikeudelliseen vastuuseen. Erityisesti on uutta, että luonnonvarojen hankkijat voivat joutua vastuuseen teoistaan, jos he ostamalla luonnonvaroja alueilta, joissa on meneillään aseellinen konflikti, samalla osallistuvat konfliktin rahoittamiseen ja siten sen jatkumiseen. Kansainvälinen rikostuomioistuin ei ole puuttunut asekauppaan ja konfliktien rahoittamiseen. Syninä ovat muun muassa sen rahoitusongelmat ja sille luodut poliittiset paineet. Lähes vuosikymmen sitten Kansainvälisen rikostuomioistuimen silloinen pääsyyttäjä Luis Moreno-Ocampo totesi rikostuomioistuimen olevan tietoinen kansainvälisten yritysten, asekaupan ja luonnonvarakaupan välisistä yhteyksistä.⁴⁴ Uusien keinojen käyttäminen on kansallisten viranomaisten harteilla. Heillä on nyt yhä vahvempi pohja puuttua asekauppaan oikeudellisin keinoin, mikä näyttäisikin olevan tärkeää kansainvälisen poliittisen konsensuksen puuttuessa.

Asevientikiellot osana kansainvälistä turvallisuuspolitiikkaa

Mikko Autti

Asevientikielto tarkoittaa osittain tai kokonaan kieltoa toimittaa, myydä tai siirtää sotilastarvikkeita maiden tai henkilöiden toimesta tiettyyn maahan, alueelle tai osapuolelle. Asevientikieltoja voi asettaa jokainen valtio tai valtioiden muodostama alueellinen organisaatio kuten EU tai Etyj. Kaikkia maailman valtioita oikeudellisesti sitovia vientikieltoja voi asettaa ainoastaan YK:n turvallisuusneuvosto.

Turvallisuusneuvosto toteaa peruskirjan luvun VII mukaan rauhan rikkoutumisen uhan tai rauhan rikkoutumisen tai hyökkäysteon olemassaolon. Sen jälkeen sen on päätettävä, mihin toimenpiteisiin on ryhdyttävä kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai palauttamiseksi (artiklat 41 ja 42).

Asevientikielto voidaan määrätä, jos aseiden kertymisen arvioidaan kärjistävän väkivaltaa tai lisäävän vihamielisyyttä tietyn konfliktin osapuolten välillä. Asevientikielto voi myös rohkaista neuvotteluratkaisun syntymistä. Niinpä kiellon lieventämistä tai poistamista käytetäänkin usein kannustimeksi rauhanprosessien eri vaiheissa. Tällä hetkellä on voimassa 11 YK:n asevientikieltoa. Useimmat niistä koskevat Afrikan konflikteja.

Asevientikielto syntyy turvallisuusneuvoston 15 jäsenmaan neuvottelun tuloksena. Yleensä päätös edellyttää sitä, että yhdellä neuvoston viidestä pysyvistä jäsenestä (Iso-Britannia, Kiina, Ranska, Venäjä ja Yhdysvallat) on halua asettaa kielto. Päätäminen asevientikiellosta on osa kansainvälisten suhteiden arkea ja siten luonteeltaan täysin poliittista. Tästä syystä asevientikieltoa ei läheskään aina saada voimaan, vaikka sellaiselle voisi ulkopuolisen arvion mukaan olla hyvinkin tarvetta. Tilanne on tällainen esimerkiksi Syyrian sodassa. Länsimaat haluavat asettaa Syyrialle erilaisia sanktioita mukaan lukien asevientikiellon, mutta Venäjä ja Kiina

vastustustavat länsimaiden pyrkimyksiä. Venäjä puolestaan on toistuvasti vaatinut asevientikiellon asettamista Georgialle, mutta länsimaat pitävät ajatusta mahdottomana.

Vastuu kunkin asevientikiellon valvomisesta kuuluu ensisijassa itsenäisille asiantuntijaryhmille (Group of Experts), jotka YK:n pääsihteeri nimittää turvallisuusneuvoston suosituksesta. Asiantuntijaryhmien turvallisuusneuvostolle lähettämässä raporteissa piilee asevientikieltojen tehokkuus, sillä niissä usein mainitaan yksityiskohtaisesti toimintatavat ja henkilöt, jotka ovat rikkoneet asevientikieltoa.

Asevientikielto asetetaan usein vasta sen jälkeen, kun konflikti on jo eskaloitunut hallitsemattomaksi. Merkit aseiden kerääntymisestä tietyille toimijoille sivuutetaan usein poliittisista syistä. Usein perusteluna käytetään sitä, että valtioilla on oikeus aseistaa itseään ulkoisia uhkia vastaan. Ulkopuolisille oli 1990-luvun lopulla selvää, että Eritrea ja Etiopia aseistautuivat ja valmistautuivat sotaan. Turvallisuusneuvosto ei varsinaisesti yrittänyt estää sodan puhkeamista, mutta parin vuoden ja kymmenien tuhansien kaatuneiden jälkeen se katsoi aiheelliseksi määrätä asevientikiellon sodan osapuolille.

Asevientikielto on lähtökohtaisesti vakava toimenpide kieltää muutoin lailinen kauppa. Pääasiallisesti valtioiden väliset asetoimitukset todennäköisesti vähenevät tai loppuvat kokonaan kiellon seurauksena, mutta häikäilemättömät salakuljettajat, huonosti valvotut raja-alueet ja korruptoituneet virkamiehet yleensä varmistavat suotuisat olosuhteet laittoman asekaupan jatkumiselle. Tästä syystä asevientikiellot ovat äärimmäisen vaikeita valvoa ja ylläpitää. YK seuraa asevientikieltojen toivuutta sanktiokomiteoiden, asiantuntijaryhmien ja jopa kenttätasolla olevien valvontayksiköiden avulla. Näin tehdään esimerkiksi Norsunluurannikolla

toimivan rauhaturvaoperaation tapauksessa. EU ja Etyj asettavat myös jäsenmailleen asevientikieltoja, mutta eivät käytännössä ylläpidä juurikaan mekanismeja kiellon valvomiseksi. Tässä suhteessa työtä on vielä tehtävänä.

Turvallisuusneuvoston pysyvät jäsenmaat ovat usein haluttomia laajentamaan asevientikieltojen kattavuutta koskemaan muuta materiaalia kuin sitä, millä suurin osa vakavista ihmisoikeusloukkauksista tehdään. Niitä ovat esimerkiksi rynnäkökiväärit, ammuksiset tai panssariajoneuvot. Tämä johtaa aukkoihin vientikiellon täytäntöönpanossa, kun viedään esimerkiksi maastoajoneuvoja, jotka myöhemmin muunnetaan sotilaalliseen käyttöön, erilaisia valvontalaitteita tai muita kaksikäyttötuotteita. Tämänkaltaisten tavaroiden myyminen vientikiellon alaiseen maahan ei välttämättä ole laitonta, mutta epäilyksenalaisista on, kuinka myyjä-osapuoli ottaa huomioon kaupan mahdolliset kielteiset vaikutukset. Valtiot saattavat myös olla valmiita viemään aseita kiellon alaisena olevan valtion naapurimaihin täysin tietoisina siitä, että aseet ohjautuvat edelleen ei-toivotuille käyttäjille. Näihin epäkohtiin pyrkii puuttumaan kansainvälinen asekauppasopimus.

Vientikieltoja kierretään, rikotaan ja manipuloidaan jatkuvasti, eikä tilanteeseen tule varmasti helppoa muutosta tulevaisuudessa. Toisaalta vientikiellot myös herättävät kunnioitusta. Ne muodostavat kansainvälisen yhteisön toimintakentässä välimaaston poliittisen painostuksen ja sotilaallisen intervention välissä. Kuten minkä tahansa asetuksen kohdalla, todellinen vaikutus syntyy ainoastaan, jos valtiot ja yksilöt toimivat yhteisymmärryksessä turvallisuusneuvoston päätösten kanssa.

Kirjoituksessa esitetyt mielipiteet eivät välttämättä edusta YK:n kantaa.

Taulukko 1: Kansainväliset sodankäyntiä ja aseita rajoittavat sopimukset

NIMITYS	SOPIMUKSEN NIMI	SOPIMUS SOLMITTU	VOIMAAN	VOIMAAN SUOMEN OSALTA
Asekieltosopimukset				
BTWC	Biologisten ja toksilogisten aseiden kieltosopimus	1972	1975	1974
CCW LP IV	Sokeuttavien laseraseiden käytön ja kuljetuksen kieltävä sopimus	1995	1998	1996
CWC	Kemiallisen aseiden kieltosopimus	1997	1999	1997
FMCT	Asekelpoisen hajoavan (fissiili) ydinmateriaalin tuotantokieltosopimus	Neuvottelut käynnissä		
Ottawa	Henkilömiinojen käytön, valmistuksen, myynnin, varastoinnin ja kuljetuksen kieltävä sopimus	1997	1999	2012
Oslo	Rypälepommien käytön, valmistuksen, myynnin, varastoinnin ja kuljetuksen kieltävä sopimus	2008	2010	Ei liittynyt
Asevalvontasopimukset				
ATT	YK:n asekauppasopimus (Arms Trade Treaty)	Neuvottelut käynnissä		
CFT	Sopimus tavanomaisista aseista Euroopassa (TAE)	1990	1992	Ei liittynyt
CPPNM	Yleissopimus ydinainesten turvajärjestelyjä koskevista toimista	1979	1987	1989
CTBT	Täydellinen ydinkoekieltosopimus	1996	Ei voimassa	
PTBT	Osittainen ydinkoekieltosopimus	1963	1963	1964
CCW	Tavanomaisia aseita ja niiden käyttöä koskeva sopimus	1980	1983	1983
Pienaseasiakirja	Etyjin poliittisesti sitova asiakirja pienaseiden hallitsemattoman leviämisen ehkäisemiseksi	2000	2000	
HCOC	Haagin käytännösäännöstö ballististen ohjusten leviämisen estämiseksi	2002	2002	
NPT	Ydinsulkusopimus	1968	1970	1968
PAROS	Avaruuden aseistamisen ehkäisemisen aloite			
Tuliasepöytäkirja	YK:n pienasetoimintaohjelma niiden laittoman kaupan ehkäisemiseksi	2001	2005	2002
Yhteinen kanta	EU:n sotatarvikkeiden vientiä koskevat säännöt	2008	2008	2012
Vientivalvontajärjestelyt				
Zangger komitea	Ydinsulkusopimuksen toteutusjärjestely	1971	1972	
Australia ryhmä	Kemiallisten ja biologisten aineiden ja teknologioiden	1985	1991	
MTCR	Ohjusteknologian	1987	1991	
NSG	Ydinalan	1974	1978	
Wassenaar	Aseiden ja kaksikäyttötuotteiden	1995	1995	
Kansainvälinen humanitaarinen oikeus (sodan lait)				
Geneve I	Maasotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantaminen	1949	1955	
Geneve II	Merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoituneiden aseman parantaminen	1949	1955	
Geneve III	Sotavankien kohtelusta	1949	1955	
Geneve IV	Siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana	1949	1955	
Geneve LP I	Kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta	1977	1980	
Geneve LP II	Kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta	1977	1980	
Tapaoikeus	Punaisen Ristin kansainvälisen komitean tapaoikeuden säännöt	2005	2005	
Haag	Maasodan lakeja ja tapoja koskeva Haagin sopimus IV	1907	kyllä	
Rooma	Kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICC) Rooman perussääntö	1998	2000	
LoS	Yleissopimus lapsen oikeuksista	1989	1991	
LoS LP	Valinnainen pöytäkirja lasten osallistumisesta aseellisiin selkkauksiin	2000	2002	
Asuinympäristön suojeleminen aseellisen selkkauksen aikana				
ENMOD	Convention on the prohibition of military or any other hostile use of environmental modification techniques	1977	1978	1978
Kulttuuriomaisuus	Yleissopimus kulttuuriomaisuuden suojelemiseksi aseellisen selkkauksen sattuessa	1954	1956	1994

Asevalvonta ja luottamuksen edistäminen

Asevarustelun läpinäkyvyyttä ja asevalvontaa edistetään kansainvälisillä sopimuksilla ja järjestöjen luomilla valvontajärjestelmillä. Niiden taustalla on oletus, että asevarustelu kasvattaa valtioiden välisiä jännitteitä, kun taas tieto muiden asehankinnoista vähentää niitä ja lisää keskinäistä luottamusta sekä siten ennaltaehkäisee konflikteja.

Tunnetuin luottamusta ja turvallisuutta lisäävä kansainvälinen toimi on YK:n tavanomaisten aseiden rekisteri (UNROCA). Valtiot voivat toimittaa sinne tiedot vuosittain ostamastaan ja myymästään raskaasta aseistuksesta sekä vapaaehtoisesti myös pienaseista, asetuotannosta ja sotilaallisesta kapasiteetista. YK kannustaa jäsenvaltioitaan raportoimaan myös puolustukseen käyttämistään resursseista ja vaihtamaan tietoa siihen liittyvästä lainsäädännöstä.

Myös muutamat alueelliset organisaatiot kuten Etyj ja EU ovat kehittäneet asevarustelun läpinäkyvyyttä edistäviä toimia. EU:n sotatarvikkeiden viennin yhteinen kanta voidaan katsoa kuuluvaksi tähän kansainvälisten sopimusten joukkoon. Sopimusten tarkoituksena ei niinkään ole edistää luottamusta vaan varmistaa, etteivät EU-maiden ulkopoliitikka ja asevienti kolmansiin maihin johda konflikteihin, sotarikoksiin tai ihmisoikeusrikkomuksiin.

Läpinäkyvyys on tärkeä osa asevalvontaa, jonka tavoitteena on estää joukkotuhoaseiden ja kiellettyjen aseiden valmistaminen. Läpinäkyvyydellä pyritään myös parantamaan asekaupan valvontaa niin, etteivät aseet päädy esimerkiksi terroristeille tai järjestäytyneelle rikollisuudelle. Raportointi- ja verifointi- eli varmistusmekanismeja sisältyy myös asekieltosopimuksiin. Niiden tarkoituksena on varmistaa, että kielletyt ja hävitettäväksi tarkoitettut aseet myös pysyvät poissa. Taulukossa 2 on listattu edellä mainittuja raportointijärjestelmiä ja selvitetty edistääkö Suomi globaalia luottamusta ja asevalvontaa osallistumalla järjestelmien tiedonvaihtoihin.

Kansainvälisten luottamusta lisäävien toimien pohjana ovat kansalliset tiedonkeruu- ja raportointijärjes-

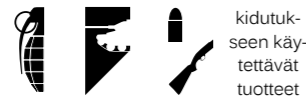
Taulukko 2: Suomen luottamusta ja asevalvontaa edistävät toimet

SOPIMUS	RAPORTTIEN KOKOAJA	SUOMEN RAPORTOINTI
Asekieltosopimukset		
Henkilömiinat kieltävä sopimus	GICHD	kyllä
Tavanomaisia aseita koskeva sopimus	YK	kyllä
Rypäleaset kieltävä sopimus	YK	ei
Konfliktien ennaltaehkäiseminen		
Tavanomaisten aseiden rekisteri (UNROCA)	YK	kyllä
Puolustustarvikkeiden viennin yhteinen kanta	EU	kyllä
Tavanomaisten aseiden tiedonvaihto	Etyj	kyllä
Pienaseiden tiedonvaihto	Etyj	kyllä
Wassenaarin tiedonvaihto	WA	kyllä
Asevalvonta		
Pienaseiden vastainen toimintaohjelma (POA)	YK	kyllä
Kansainvälinen aseiden jäljitysohjelma	YK	kyllä
Kidutukseen käytettävien tuotteiden kaupan kieltäminen	EU	ei

telmät, joita ilman ei voitaisi kerätä kattavia tilastoja eikä edistää globaalia turvallisuutta. Valtioiden omia, strategisen teknologian viennin raportointiin liittyviä tietoja tarvitsevat myös valtioiden päättäjät laatiessaan maan virallista ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa sekä halutessaan varmistaa, että sitä myös toteutetaan.

1990-luvun alusta lähtien kasvava joukko maita erityisesti Euroopassa on alkanut julkaista vuosittaisia asevientiraportteja⁴⁵. Raportoinnin lisääntymiseen on vaikuttanut erityisesti kansalaisjärjestöjen ja median paine: ne ovat vaatineet maita julkaisemaan tietoja parantaakseen asekaupan vastuullisuutta ja paljastaakseen

Taulukko 3: Suomen strategisen teknologian viennin läpinäkyvyys

kidutus-
seen käy-
tettävät
tuotteet

YLEISTÄ				
Julkaisee vientiraportin	x	ei	ei	ei
Julkaistaan 30.6. mennessä	ei	-	-	ei
Pyydytetyt tiedot saatu lain mukaisessa ajassa	-	x	ei	x
Raportti on verkossa	x	ei	ei	ei
Julkaistaan suomeksi	ei	x	x	ei
Julkaistaan ruotsiksi	ei	ei	ei	ei
Julkaistaan englanniksi	x	ei	ei	ei
Taustatiedot (kriteerit, lain-säädäntö)	x	ei	ei	ei
LUVAT				
Tieto myönnettyistä luvista	x	x	x	ei
Lupien kappalemäärä	x	-	x	-
Lupien jakautuminen maittain	ei	ei	ei	ei
Kauttakulkuluvat	ei	ei	ei	ei
Kielteiset päätökset	ei	x	ei	ei
Vientilupa julkinen	x	ei	ei	-
Toteutunut vienti	x	ei	ei	ei
SISÄLLYTETYT TIEDOT				
Kohdemaa	x	x	x	ei
Myyjä	x	x	ei	ei
Ostaja	x	ei	ei	ei
Loppukäyttäjä	x	ei	ei	ei
Tuotekategoria	x	x	x	ei
Tuotteen yksilöivä tieto	x	x	ei	ei
Tuotteen määrä	x	ei	x	ei
- = ei selvitetty				

Sotatuotteiden vientilupatoiminnassa vastuuviranomainen on puolustusministeriö, kaksikäyttöteknologiassa ulkoasiainministeriö, kaupallisessa ase- ja patruunaviennissä sekä kidutusvälineissä sisäasiainministeriö.

sen valvontaan mahdollisesti liittyviä puutteita ja laittomuuksia. Vaikka raporttien määrä on kasvussa, vaihtelee niihin sisällytetty tieto suuresti sekä määrältään että laadultaan, eikä raportteja useinkaan ole mahdollista verrata keskenään. SaferGlobe Finland on arvioinut Suomen strategisen teknologian viennin läpinäkyvyyttä oheisessa taulukossa.

Suomi ei julkaise strategisten tuotteiden viennistä raporttia. Tästä syystä taulukossa esitetty arviointi on tehty sotatuotteiden osalta puolustusministeriön EU:lle toimittaman vientitilaston ja muiden lähteiden kohdalla tietopyynnöillä saatujen tietojen perusteella. Korostamme, että tietojen julkisuus ei voi korvata viranomaisten laatimaa raporttia. SaferGlobe Finlandin Suomen asevientiraportti ei myöskään korvaa viranomaisten omaa raportointia. Päinvastoin arviointimme osoittaa, että tietopyynnöillä saadut tiedot eivät riitä tehokkaaseen asevalvontaan ja globaalin turvallisuuden edistämiseen. Tästä syystä Suomen tulisi aloittaa strategisen teknologian vientiraportointi. Nyt ollaan tilanteessa, jossa yksikään viranomainen ei julkaise päättäjien ja kansalaisten tiedontarvetta palvelevaa vientiraporttia kotimaisilla kielillä. Puolustusministeriön verkkosivuilla oleva tuorein ruotsinkielinen viennistä kertova tieto on vuodelta 2000.

Suomi on osallistunut EU:n yhteiseen kantaan perustuvaan vuosittaiseen tiedonvaihtoon ensimmäisestä raportointivuodesta 1998 lähtien. Suomi toimittaa EU:lle tiedot sekä myönnettyistä puolustustarvikkeiden vientiluvista (määrä, tuoteluokat ja kohdemaa) että toteutuneesta viennistä (arvo). Raportoinnissa on myös puutteita. Verrattuna esimerkiksi pohjoisiin naapurimaihimme ja suuriin eurooppalaisiin aseviejämaihin⁴⁶ Suomi ei raportoi myönnettyjä asevälittäjälupia, tuontilupia, kauttakuljetuslupia tai jälleenvientilupia. Ainoana vertailumaana Suomen raportista puuttuvat myös tiedot evätyistä vientiluvista. Ne sisältyivät Suomen EU:lle toimittamiin tietoihin vielä vuosina 1999–2000, minkä jälkeen syystä tai toisesta läpinäkyvyyttä heikennettiin. Parannettavaa olisi myös Suomen UNROCA-raportoinnissa, jossa Suomi ei monista muista maista poiketen ilmoita lainkaan tilastoja pienaseiden tuonnista tai viennistä⁴⁷. Osana puolustusministeriön EU:lle toimitettavaa raporttia Suomi on raportoinut Poliisihallituksen myöntämistä kaupallisista ase- ja patruunaviennistä ainoastaan vuonna 2000.

VALVONTA

Strategisen teknologian vientiä ja tuontia valvoo tulli. Se paljasti puolustustarvikkeiden maastavientirikoksia vuonna 2011 seitsemän kappaletta (2010: 1).

Kohti vastuullisempaa asekauppaa

Ellie Kytömäki

Maiden omista lainsäädännöistä ja alueellisista sopimuksista huolimatta aseet päätyvät liian usein maihin, joissa niitä käytetään ihmisoikeusloukkauksiin. Asekaupan kansainvälisten pelisääntöjen puuttuminen heikentää rauhan, vakauden, turvallisuuden ja kestävän kehityksen edellytyksiä.

Kansalaisjärjestöjen ja asekaupan parempaa säätelyä ajavien maiden (Argentiina, Australia, Costa Rica, Iso-Britannia, Japani, Kenia ja Suomi) ansioista YK otti asekauppasopimuksen asialistalleen vuonna 2006. Neuvotteluprosessi sopimuksesta käynnistyi kolme vuotta myöhemmin. Se huipentui heinäkuussa 2012 YK:n päämajassa New Yorkissa järjestettyyn neliviikkoiseen konferenssiin.

Tavoitteena oli sopia yksimielisesti kaikkia YK:n 193 jäsenvaltiota koskevista asekaupan kansainvälisistä minimisäännöistä. Sopimuksen on tarkoitus kattaa tavanomaisten aseiden viennit, tuonnit ja siirrot sekä määritellä aseiden vientilupien myöntökriteerit. Historiallinen sopimus vaatisi muun muassa, että kaikki maat varmistavat ennen kaupantekoa, ettei niiden myymiä aseita käytetä ihmisoikeusrikkomuksiin, sotarikoksiin tai terrorismiin. Tavoitteena on myös, että välillisesti vähennettäisiin laitonta asekauppaa.

Huolimatta viikkojen valmisteluvista kokouksista ja lukemattomista suurten aseviejien kesken suljettujen ovien takan käydyistä konsultaatioista harva tuntui ennen viime heinäkuun kokousta uskovana, että laillisesti sitova sopimus solmittaisiin. ATT-prosessin puheenjohtaja, Argentiinan Roberto García Moritán säilytti kuitenkin optimistisuutensa ja sai viilipytyasenteelaan muutkin uskomaan konferenssin onnistumismahdollisuuksiin.

Kokoustahti tuntui kuitenkin ensimmäisten viikkojen aikana hitaalta, ja virallisten lausuntojen perusteella maiden kannat eivät tuntuneet juuri muuttuneen valmistelukokouksista. Holistista sopimusta ajavat edistykselliset maat korostivat edelleen kattavien asetyypimääritelmien tärkeyttä sa-

malla kun skeptisissä puheenvuoroissa oltiin sillä kannalla, että laillisesti sitovaa sopimusta ei tarvita, ja koko kokouksen tulisi käsitellä vain laitonta asekauppaa.

Epäviralliset, varsinaisen kokouksen ohessa käydyt neuvottelut vaikuttivat kuitenkin lupaavilta: useat aiemmin joustamattomat maat osoittivat neuvotteluhaltua ja monien alueellisten ryhmien yhteisissä kannoissa ajettiin vahvaa asekauppasopimusta. Puheenjohtaja Moritán piti langat koko ajan tiukasti – joidenkin mielestä liiankin tiukasti – käsissään eikä esittänyt kolmen ensimmäisen kokousviikon aikana delegaatioille itse sopimustekstiä lainkaan. Luonnokset kiersivät silti kahvilassa ja kokousaulassa, ja sopimusta ajaneet valtiot ja kansalaisjärjestöt toivoivat poikkeuksellisen strategian toimivan. Pettymys ja epäusko salissa olivatkin melkoiset, kun Yhdysvallat ilmoitti viimeisen kokouspäivän aamuna tarvitsevan lisäaikaa edellisenä päivänä jaetun sopimusluonnoksen tarkasteluun ja ehdotti ATT-keskustelun siirtämistä uuteen, erilliseen YK-kokoukseen. Yhdysvaltain puheenvuoro sai kannatusta monilta muilta mailta kuten Venäjältä ja Kiinalta, ja perjantaiaamun kuluessa oli selvää, ettei ATT-konferenssia saataisi päätökseen sopimuksesta äänestämällä.

Kokousta ei pelastanut edes Meksikon tarjoama, yli 90 valtion allekirjoittama puheenvuoro, jossa peräänkuulutettiin kaikkia mahdollisimman nopeasti sitoutumaan vahvaan asekauppasopimukseen, joka ”toisi turvallisemman maailman kaikille, koko ihmiskunnan tähden”. Turhautuneisuus loisti sadoilta kasvoilta. Moritán säilytti optimisminsa päätössanoissaan ja totesi että vaikkei yksimielisyyttä vielä saavutettukaan, oli sopimukseen pääsy ollut lähellä, ja sen muodosta ja kaikista pääkohdista oli päästy yksimielisyyteen.

YK:n pääsihteeri Ban Ki-moon sentään totesi rohkeasti olevansa pettynyt siihen, ettei sopimukseen päästy vuosien valmistelusta ja pitkistä neu-

votteluista huolimatta. Hänkin toivoi, että neuvotteluja jatkettaisiin mahdollisimman pian.

Huolimatta kokoukselle antamastaan tuesta monet kansalaisjärjestöt kritisoivat sen viimeisinä päivinä julkistettua sopimusluonnosta liian väljäksi ja kompromissihakuiseksi ja arvostelivat erityisesti sitä, että Yhdysvaltain painostuksesta ammusten kauppa oli jäämässä sopimuksen ulkopuolelle. Myöskään kaikki tavanomaiset aseet ja niiden osat eivät kuuluneet sopimusluonnoksen piiriin.

Lisätyötä siis tarvittiin, mutta miten ja koska se olisi mahdollista? Voitaisiko asekauppasopimus hyväksyä järjestämällä heinäkuun lopun tekstistä äänestys YK:n yleiskokouksessa vai tarvittaisiinko sopimuksen hiomiseen uusi konferenssi, kuten Yhdysvallat oli ehdottanut?

Syksyn kuluessa muutamat valtiot viestivät, etteivät ne tukisi suoraa YK-äänestystä, ja maat, jotka alun perin toivat sopimuksen YK:n käsittelyyn, päättivätkin esittää syksyn aseidenriisuntaa käsittelevässä yleiskokouksen ykköskomiteassa uuden ATT-kokouksen järjestämistä maaliskuussa 2013. Ehdotus sai taakseen ylivoimaisen 157 maan tuen, mukaan lukien kaikki suuret asetuottajat Venäjää lukuun ottamatta.

Kaksiviikkoisesta kokouksesta 18.–28. maaliskuuta tulee epäilemättä tiukka. Neuvotteluissa käytetään pohjana heinäkuussa syntynyttä mutta hyväksymättä jäänyttä sopimusluonnosta. Lisäaika on saanut ATT:n kannattajat hiomaan tekstiä, ja kansalaisjärjestöt toivovatkin, että neuvottelujen jatkaminen mahdollistaa porsaanreikien paikkaamisen ja tuloksena on vahvempi ATT. Skeptikot taas lienevät viivästyksestä lähinnä mielissään ja tekevät varmasti parhaansa jarruttaakseen ja vesittääkseen keskusteluja myös maaliskuussa.

Mikäli uudessakaan konferenssissa ei kahdessa viikossa onnistuta solmimaan sopimusta, se viedään mitä luultavimmin YK:n yleiskokouksen äänestykseen. Sopimus tulee voimaan sen

jälkeen, kun YK:n yleiskokous on hyväksynyt sen ja riittävä määrä valtioita on sen ratifioinut.

Sopimuksesta, jos se saadaan solmittua vuoden 2013 aikana, tuskin tulee kaikkia kansalais- ja ihmisoikeus-

järjestöjä tyydyttävä vesitiivis pakettiratkaisu kaikkiin asekaupan ongelmiin, onhan yksi keskeisistä ratkaistavista asioista edelleen tasapaino mahdollisimman universaalina ja toisaalta tehokkaan ja kattavan sopimuksen välillä.

Suomen ja EU:n asevientikäytäntöihin ATT ei toisi suuria muutoksia. Se olisi toteutuessaan kuitenkin merkittävä parannus nykytilanteeseen, jossa asekauppaa ei maailmanlaajuisesti rajoiteta mitenkään.

Harmaa lista

”Yksi asianomistaja toi julki, että turvallisuusjoukot pysäyttivät hänet 27. maaliskuuta 2011 hänen ajessaan autoa. Hän kuunteli sillä hetkellä CD-levyä, jonka sisältö kritisoi hallitusta ja Bahrainin kuningas Hamadia. Poliisit käskivät hänen poistua autosta ja lopettaa CD-levyn kuuntelun. Asianomistajan mukaan hän ensin kieltäytyi sammuttamasta CD-soitinta ja poistumasta autostaan, sillä hänellä oli lapsia kyydissä. Lopulta hän kuitenkin nousi ulos autosta.

Puhuessaan auton ulkopuolella poliisin kanssa hän huomasi mustaan pukeutuneen henkilön menevän autoon sisälle sen takaistuimelle. Hän tarttui tähän henkilöön refleksiomaisesti suojellakseen lapsiaan.

Poliisi pidätti hänet ja vei hänet ensin läheiselle poliisiasemalle, mistä hänet vietiin eteenpäin Isan paikkakunnan naisille tarkoitettuun pidätyskeskukseen.

Häntä syytettiin valtion virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta ja hallituksen kaatamista vaativan sekä hallinnonvastaista vihaa lietsovan CD-levyn hallussapidosta. Hänet tuomittiin kuuden vuoden vankeusrangaistukseen, mutta vetoomustuomioistuin lyhensi tuomion kolmen vuoden mittaiseksi. Hän väitti, että oli joutunut pidätyksensä aikana sekä verbaalisen että fyysisen pahoinpitelyn kohteeksi ja että hänen mahdollisuuksiaan saada oikeudellista apua oli rajoitettu.”

Bahrainin tapahtumia tutkineen komission raportti, sivu 303.

Strategisten tuotteiden vienti on osa Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa. Sitä määrittävät lainsäädännön lisäksi muun muassa hallitusohjelma, turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko sekä kehityspoliittinen ohjelma. Ulko- ja turvallisuuspolitiikan johdonmukaisuuden ja haluttujen vaikutusten aikaansaamiseksi strategisten tuotteiden viennin on oltava linjassa niiden kanssa. Suomen puolustustarvikkeiden vientilain mukaan ehdottoman esteen aseviennille asettavat asevientikiellot, kansainväliset aseita koskevat sopimukset sekä Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen linja. Muutoin kyse on vientilupaviranomaisten tekemästä kokonaisharkinnasta.

Käytännössä keskeisin säädöstö sotatuotteiden viennin kannalta on EU:n yhteinen kanta sotilasteknolo-

gian ja puolustustarvikkeiden viennin valvomiseksi. EU-maat ovat tunnustaneet, että asekauppa ei ole tavomaisten tavaroiden kauppaa vaan niiden viennissä on aina noudatettava erityistä varovaisuutta. Tästä syystä yhteisessä kannassa on sovittu kahdeksan kriteeriä (katso infolaatikko edempänä) joihin tulee kiinnittää huomiota sotatuotteiden vientilupia myönnettäessä. Yhteinen kanta sitoo jäsenmaita mutta asettuu juridiselta sitovuudeltaan direktiivin ja asetuksen alapuolelle. Viime kädessä kunkin jäsenmaan tuomioistuin päättää, onko yksittäisten vientilupien kohdalla noudatettu yhteisen kannan säädöksiä.

SaferGlobe Finland on laatinut asevientiin liittyvän politiikan ja riskien avaamiseksi niin kutsutun harmaan listan. Olemme sitä varten käyneet läpi kaikki

tarkasteluvuoden aikana Suomesta myönnettyt strategisten tuotteiden vientiluvat. Mukana tarkastelussa ei ole niitä lupia, joissa vastaanottajana on YK tai jokin sen alajärjestöistä. Strategisen teknologian vientiin niin harmaalla listalla kuin sen ulkopuolella oleviin maihin sisältyy aina ulko- ja turvallisuuspoliittinen riski. EU:lla on vientimaiden arviointiin tarkoitettu kriteeristö, jonka pohjalta kansainvälisesti arvostettu ajatushautomo Bonn International Centre on Conversion eli BICC on kehittänyt kriteereitä arvioivan systeemin. Suomesta vietiin vuonna 2011 aseita 25 maahan, jotka ovat BICC:n arvion mukaan EU:n kahdeksasta kriteeristä vähintään yhden kriteerin suhteen kriittisellä tasolla. BICC:n arviot perustuvat esimerkiksi Uppsala Conflict Data Programin, Osloon Rauhantutkimusinstituutin, Maailmanpankin sekä Freedom Housen julkaisemiin tietoihin. Näiden pohjalta BICC on luonut arvioinnit asteikolla ”ei kriittinen”, ”mahdollisesti kriittinen” sekä ”kriittinen”.⁴⁸ Näistä 25 maasta olemme ottaneet tarkasteluun kolme maata, joissa vuonna 2011 asevientihin liittyvät riskit toteutuivat näkyvällä tavalla. Nämä maat ovat: Bahrain, Saudi-Arabia ja Kazakstan.

BAHRAIN

Vientilupa: Numero FI.PL.M.2010-3463, jolla saa viedä 160 TRG-22 .308 Win ja 45 TRG-42 .338 LM -tarkkuuskivääreitä Bahrainin asevoimille. Lupa myönnetty 1.8.2010 ja voimassa 31.12.2011 asti.

Arabikevään mielenosoitukset alkoivat Bahrainissa helmikuussa 2011. Ne eivät tulleet yllätyksenä vaan Suomen myöntäessä 205 tarkkuuskiväärin vientilupaa olivat Bahrainin viranomaiset jo vanginneet opposition edustajia. Bahrainin hallituksen asettaman komission raportin mukaan 1 300 ihmistä pidätettiin ja 13 ihmistä kuoli. Heistä kaikki ammuttiin yhtä lukuunottamatta. Kesällä 2011 tapahtumat rauhoittuivat, mutta yhteenottoja on edelleen esiintynyt. Human Rights Watchin mukaan vuoden 2011 aikana 1 600 ihmistä pidätettiin, yli 300 ihmistä tuomittiin sotilastuomioistuimissa ja ainakin 40 ihmistä kuoli. Neljä heistä kuoli kidutukseen. Haavoittuneita mielenosoittajia hoitanutta lääkintähenkilökuntaa on tuomittu vankilaan. Amnesty International on dokumentoinut tilanteita, joissa Bahrainin mellakkapoliisi ja sotilaat ampuivat kivääreillä mielenosoittajia.

Vuonna 2011 Suomesta myönnettiin Bahrainiin vain yksi vientilupa. Siinä suomalainen valmistaja sai elokuussa luvan palauttaa huollossa olleen teleskoop-

EU:n sotatuotteiden vientikriteerit

1. Jäsenvaltioiden kansainvälisten velvoitteiden ja sitoumusten noudattaminen, erityisesti YK:n turvallisuusneuvoston tai EU:n määräämien pakotteiden, asensulkua ja muita asioita koskevien sopimusten sekä muiden kansainvälisten velvoitteiden noudattaminen.
2. Ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattaminen lopullisessa määrämaassa.
3. Lopullisen määrämaan sisäinen tilanne vallitsevien jännitteiden tai aseellisten konfliktien osalta. Jäsenvaltioiden on evättävä lupa sotilasteknologian tai puolustustarvikkeiden vienniltä, joka aiheuttaisi tai pitkittäisi aseellisia konflikteja tai kärjistäisi jännitteitä tai konflikteja lopullisessa määrämaassa.
4. Alueellisen rauhan, turvallisuuden ja vakauden suojeleminen. Jäsenvaltioiden on evättävä maastavientilupa, jos on olemassa selkeä vaara, että ilmoitettu vastaanottaja käyttäisi vietävää sotilasteknologiaa tai vietäviä puolustustarvikkeita hyökkäykselliseen toimintaan toista maata vastaan tai hostaakseen voimatoimin aluevaatimusta.
5. Jäsenvaltioiden ja niiden alueiden, joiden ulkosuhteista jäsenvaltio vastaa, sekä ystävällismielisten ja liittolaisvaltioiden kansallinen turvallisuus.
6. Ostajamaan asenne kansainväliseen yhteisöön erityisesti sen osalta, mikä koskee sen suhtautumista terrorismiin, sen liittolaisuuksien luonnetta ja kansainvälisen oikeuden noudattamista.
7. Vaara, että sotilasteknologia tai puolustustarvikkeet päätyvät muualle ostajamaassa tai jälleenviedään epätoivottavien ehdoin.
8. Sotilasteknologian tai puolustustarvikkeiden viennin yhteensopivuus vastaanottajamaan teknisen ja taloudellisen valmiuden kanssa ottaen huomioon, että valtioiden olisi täytettävä oikeudet puolustus- ja turvallisuustarpeensa mahdollisimman vähäisin aseistukseen suunnatuin inhimillisin ja taloudellisin voimavaroin.

Yhteisen kannan säädösteksti löytyy verkkosivustosta:

http://eeas.europa.eu/non-proliferation-and-disarmament/arms-export-control/index_fi.htm

pimaston sen omistajalle. Asiakas oli maan kansallinen turvallisuusvirasto (National Security Apparatus). Se toimii sisäministeriön yhteydessä, mutta on itsenäinen kuninkaan kontrollissa oleva turvallisuustutkimusvirasto. Bahrainin tapahtumia selvittäneen komission raportin mukaan kansallinen turvallisuusvirasto syyllistyi säännönmukaisesti fyysiseen ja psyykkiseen kaltoinkohteluun, joka useissa tapauksissa sisälsi kidutusta. Tätä pidettiin huolestuttavana, koska viraston pidätys-suojissa oli suuri joukko ihmisiä.⁴⁹

Iso ase- ja ammuslasti hajautettiin

Suomalaisen vientilupajärjestelmän vahvuuksiin kuuluu, että valtioneuvosto käsittelee tappavien aseiden ja ammusten vientiluvat niiden ollessa merkittäviä. Sellaisina on pidetty ulko- ja turvallisuuspoliittisesti keskeisiä maita tai yli miljoonan euron arvoisia vientejä. Aivan Bahrainin väkivaltaisuuksien alla Suomesta vietiin aseita ja ammuksia maahan yli 2,6 miljoonalla eurolla. Valtioneuvosto ei käsitellyt asiaa, koska kokonaisuus oli pilkkoutunut kahden eri lupaviranomaisen taholle ja vientiluvat jakaantuivat useille eri vuosille vaikkakin itse viennit tapahtuivat samassa yhteydessä tammikuussa 2011.

Tarkkuuskiväärien 872 000 euron arvoisen luvan myönsi puolustusministeriö elokuussa 2010. Poliisihallitus myönsi 280 000 pistoolin patruunan vientiluvan vuonna 2009 ja 550 000 kiväärin patruunan vientiluvat vuosina 2009–2010. Patruunoita vietiin tammikuussa 2011 Tullihallituksen tietokannan mukaan 812 000 euron arvosta. Sitä, kenelle patruunat vietiin, ei tiedetä, koska Poliisihallituksen mukaan tämä on salainen tieto. Sen sijaan puolustustarvikkeiden ja kaksikäyttötuotteiden vastaanottajat ovat julkista tietoa.

Tullihallituksen tilastojen mukaan Bahrainiin vietiin myös 954 000 euron arvosta metsästys- ja urheiluhaukoiden tai kiväärien osia. Poliisihallituksen tilastojen mukaan sellaisille ei ole myönnetty Bahrainiin vientilupaa ainakaan vuoden 2007 jälkeen. Poliisihallitus arvelee vietyjen tuotteiden olevan lupavapaita ampuma-aseiden osia.⁵⁰ Sellaisia ovat esimerkiksi aseentukki, liipasin ja patruunalippaat. On erittäin todennäköistä, että toteutunut vienti liittyy tarkkuuskiväärien ja patruunoiden kauppaan, koska kaikki viennit ovat tapahtuneet samaan aikaan ja muutamia viikkoja ennen väkivaltaisuuksien puhkeamista. Tarkasteltaessa Tullihallituksen tietokantoja on syytä huomioda, että se oli tilastoinut puolustusministeriön sota-aseiksi luokittelemat tarkkuuskiväärin metsästys- ja urheilukiväärien vienniksi.

Aseviennin kohdevaltion ulko- ja turvallisuuspoliittisen tilanteen muuttuessa ulkoasiainministeriön asevalvontaosasto voi peruuttaa aiemmin myönnetyn vientiluvan. Asevalvontaosasto ei peruuttanut yhtään arabikevään valtioihin myönnettyä vientilupaa. Se voi myös keskeyttää matkalla olevan ase- ja ammuslastin etenemisen. Näin ei kuitenkaan tehty, koska asevalvontaosasto ei seuraa reaaliaikaisesti asekauppaa.

KAZAKSTANIN TASAVALTA

Vientilupa: Numero FI.PLM.2011-4698, jolla saa viedä 250 000 tarkkuuskiväärin patruunaa .308 Win B476 11,0g Lock Base Kazakstanin asevoimille. Lupa myönnetty 28.10.2011 ja voimassa 31.12.2012 asti. Toinen lupa, jolla saa viedä 20 TRG-22 tarkkuuskivääriä yksityiselle yritykselle. Lupa myönnetty 7.11.2011 ja voimassa 31.12.2011 asti.

Kazakstanin tasavalta on yksi Keski-Aasian entisistä neuvostotasavalloista. Presidentti Nursultan Nazarbajev on hallinnut maata Neuvostoliiton hajoamisesta lähtien. Suuri osa vallasta maassa keskittyy presidentille. Hallitusta syytetään opposition tukahduttamisesta. Maan itsenäisyyden ajan vaaleissa, esimerkiksi vuoden 2011 ennenaikaisissa presidentinvaaleissa sekä vuoden 2012 ennenaikaisissa parlamenttivaaleissa Etyjin tarkkailijat ovat havainneet useita puutteita. Todelliset poliittiset vaihtoehdot puuttuvat, eikä valtapuolueella ja hallitsevalla presidentillä ole haastajia.⁵¹

Freedom Housen mukaan maassa ei ole lehdistönvapautta ja internetin vapautta rajoitetaan. Kokoontumisvapautta rajoitettiin rajusti esimerkiksi joulukuussa 2011, jolloin Kazakstanin poliisivoimat hajottivat lakkoilevien öljytyöntekijöiden joukkoja ampumalla suoraan väkijoukkoon. Tämän seurauksena ainakin 15 ihmistä kuoli ja kymmeniä ihmisiä loukkaantui. Useita lakkojen järjestämisestä syytettyjä tuomittiin tuntuviin vankeusrangaistuksiin epärealistisissa väitetyissä oikeudenkäynneissä.⁵² YK:n ihmisoikeuskomissaari tuomitsi voimankäytön täysin ylimitoitetuksi. YK:n keräämien todisteiden perusteella tilanteen eskaloitumiseen vaikutti myös paikallishallinnon korruptio.⁵³

Vuonna 2011 puolustusministeriö myönsi luvan viedä Kazakstaniin tarkkuuskiväärejä sekä merkittävän määrän niiden ammuksia. Niiden vieminen alueelle, jolla poliisi voi ampua väkijoukkoon ilman seurauksia, nostaa esiin ongelmia. Tarkkuuskiväärin kuuluvat välineisiin, joita turvallisuusjoukot eri puolilla maailmaa varautuvat käyttämään mielenosoitusten hajottamiseen

ja niiden estämiseen. Lisäksi kivääriviennin vastaanotajaksi oli merkitty yksityinen yritys. Aseiden jälleenyntiä niin Kazakstanissa kuin Kazakstanin rajojen ulkopuolelle on vaikea kontrolloida.

SAUDI-ARABIA

Vientiluvat: Numero FI.PLM.2011-5700, jolla saa viedä Kanadan ja Yhdysvaltojen kautta Saudi-Arabiaan 36 kappaletta Nemo 120mm kranaatinheitinjärjestelmiä kaikkine osineen, huoltojärjestelmineen ja varaosineen sekä 1440 ammusvarastoputkea. Lupa myönnetty valtioneuvostossa 15.12.2011 ja voimassa 31.12.2014 asti. Lisäksi puolustusministeriö myönsi luvan viedä kansalliskaartille miehittämättömien lentokoneiden lähetyshalustan, sisäministeriölle 37 500 kappaletta M-95 sotilaskaasunaamareita sekä kymmeniä tuhansia niiden komponentteja, 12 teleskooppimastoa ja 15 000 12,7 mm:n patruunaa. Esittelytarkoitusta varten myönnettiin lupa viedä pienoiskokoinen miehittämätön lennokkijärjestelmä ja kranaatinheitinjärjestelmän ammunnanhallintajärjestelmä.

SaferGlobe Finlandin tutkiva juttu paljasti toukokuussa 2011 Patrian valmistelleen vuosia kehitettyä tulivoimaisen Nemo-kranaatinheitinjärjestelmän myyntiä Saudi-Arabiaan. Joulukuussa 2011 valtioneuvosto myönsi Patrialle luvan viedä 36 kranaatinheitinjärjestelmää ja suuren määrän ammuksia maahan. SaferGlobe Finlandin tekemän arvion mukaan vientiluvan arvo oli noin 95 miljoonaa euroa ja Patrian vuoden 2011 tilinpäätöksen mukaan kaupan kokonaisarvo on yli 100 miljoonaa euroa. Summa vastaa Suomen puolentoista vuoden keskimääräisen sotatuoteviennin arvoa ja nostaa Saudi-Arabian Suomen 2000-luvun kolmanneksi suurimmaksi asevientimaaksi. Edellä ovat Puola ja Ruotsi.

Saudi-Arabia on Economics Intelligence Unitin demokratia 2010 -indeksin mukaan maailman kahdeksanneksi vähiten demokraattinen valtio. Saudi-Arabiassa ei ole parlamenttia, maata hallitsee yksinvaltaisesti kuningasperhe, poliittiset puolueet sekä ammattiyhdistysliike ovat kiellettyjä, eikä kokoontumis- ja yhdistymisvapautta ole. Viranomaisien harjoittaman kidutuksen on raportoitu olevan toistuvaa, ja kuolemanrangaistuksella rangaistaan yleisesti muun kuin islamin uskon harjoittamisesta. Lisäksi Saudi-Arabia on aseinen tukahduttanut oman maansa šiiamuslimien mielenosoituksia, tulittanut tykistöllään Jemenin kapinallisia sekä lähettänyt joukkojaan kukistamaan Bahrainin demokratiaa vaatineita mielenosoituksia arabikevään yhteydessä vuonna

2011. Yhdysvallat on pitänyt Saudi-Arabiassa salaista miehittämättömien lentokoneiden tukikohtaa, josta käsin se on iskenyt Jemeniin. Kauppa Saudi-Arabian kanssa on täten ainakin Suomen hallitusohjelman sekä EU:n yhteisen kannan toisen (ihmisoikeuksien kunnioittaminen) ja kolmannen (määrämaassa vallitsevat aseelliset konfliktit) vientikriteerin pohjalta tarkasteltuna kyseenalainen. Näyttääkin siltä, että kauppaa valmisteltaessa myös muut intressit ovat painaneet vaakakupissa.

Yhdysvaltain asemarkkinat

Kranaatinheitinkauppa toteutetaan Yhdysvaltojen Foreign Military Sales -ohjelman puitteissa. Yhdysvaltojen puolustusministeriö tarjoaa ohjelman kautta maan liittolaisille, ystäville ja kansainvälisille organisaatioille mahdollisuuden ostaa saman standardin mukaisia aseita kuin Yhdysvaltojen asevoimat itse käyttävät. Samalla Yhdysvaltojen puolustusministeriö tarjoaa apua sopimusneuvotteluissa sekä mahdollistaa ostojen yhdistämisen maan omiin puolustustarvikehankintoihin hintojen laskemiseksi. Puolustusministeriö ei pyri itse tekemään voittoa ohjelman kautta vaan FMS-ohjelman alaiset hankkeet maksavat ainoastaan 3,8 prosentin osuuden hankkeen arvosta hallinnointikuluna. Patrian kranaatinheitinimet toimitetaan aseistukseksi panssariajoneuvoihin, jotka toimittaa General Dynamics Land Systems Canada, niinkään FMS-ohjelman alaisuudessa. Kauppa on Patrialle merkittävä, sillä yhteistyö Yhdysvaltojen puolustusministeriön kanssa saattaa olla portti Yhdysvaltojen puolustustarvikemarkkinoille ja uusiin FMS-hankkeisiin.

Työvoima- ja kauppapolitiikka

Vuonna 2011 kranaatinheitinkaupan vientilupaa käsiteltäessä Euroopan talouskehitys näytti epävarmalta ja Suomen talouden näkymät alkoivat uudelleen synkistyä lyhyen elpymiskauden jälkeen.⁵⁴ Todennäköisesti siis myös taloudelliset näkökohdat ovat vaikuttaneet vientiluvan myöntämiseen.

EU:n yhteisen kannan artikla 10 mahdollistaa myös jäsenmaan taloudellisten ja teollisten etujen huomioimisen vientilupia myönnettäessä. Tämä mahdollisuus ei kuitenkaan saisi vaikuttaa vientikriteerien noudattamiseen, eli vientikriteerien kuuluisi mennä tämänkaltaisen harkinnan edelle. Käytännössä Suomen kranaatinheitinkaupan yhteydessä ulko- ja turvallisuuspolitiikka kuitenkin alistettiin talouspolitiikan alaisuuteen.

Kranaatinheitinkauppa tuo esille erään puolustustarviketeollisuuden liittyvän keskeisen ongelman, riippuvuuden kyseisen teollisuushaaran taloudellisesta ja

työllistävästä vaikutuksesta. Sotateollisuus on murrok- sessa, sillä monet länsimaat uudistavat voimakkaasti puolustusvoimiensa rakennetta ja supistavat niiden ko- koa.⁵⁵

Kotimaisen myynnin ja turvalliseksi arvioitavien vientimaiden jäädessä vähäisiksi on kannattavuutta ha- ettava muilta markkinoilta. Ulkopoliitiikan alistaminen kaupp- ja työllisyyspolitiikalle kaventaa mahdolli- suuksia harjoittaa asevientien kohdalla arvopohjaista ulkopoliitiikkaa, josta Suomen hallitusohjelma puhuu. Seurauksena teollisuus, jonka tehtävänä on auttaa so- tilaallisen turvallisuuden ylläpitämisessä Suomessa, vie aseita alueelle, jolla ne ovat omiaan horjuttamaan tur- vallisuutta ja vakautta.

Edelliseen yhtälöön tulee vielä lisäksi todennäköi- sesti lisääntyvä EU:n sisäinen koordinaatio. Tähän asi- ti sotatarvikkehankintoja ja puolustus suunnittelua on tehty EU:ssa suurimmaksi osaksi kansallisella tasolla. Tämä on menneisyydessä johtanut päällekkäisiin ka- pasiteetteihin EU:n sisällä ja resurssien tehottomaan käyttöön. Lisääntyvä koordinaatio saattaa voimistaa ylikapasiteettien purkamista ja siten sotateollisuuden volyymin supistumista.⁵⁶ Tulevaisuutta ajatellen sekä sotateollisuudella että poliittisilla päättäjillä on haas- teena löytää keinoja, joilla samanaikaisesti pystytään sekä purkamaan ylikapasiteettia että takaamaan riittä- vä omavaraisuus ja laadukkaat sotatuotteet ilman, että aseita joudutaan viemään riskialueille.

Arabikevään tapahtumat osoittavat, että kotimaisen tai eurooppalaisen myynnin korvaaminen viennillä ris- kialttiisiin kolmansiin maihin on vaarallinen tie. Kan- sannoussuissa useat valtiot käyttivät EU-maista lähtöisin olevia aseita mielenosoitusten tukahduttamiseen.⁵⁷ Tä- mänkaltaiset viennit saattavat horjuttaa myös Euroo- pan turvallisuutta. Seurauksena voi olla noidankehä, jossa viennit lisäävät turvallisuusuhkia, joihin on rea- goitava tavalla tai toisella.

Ulko- ja turvallisuuspoliittinen ajattelu

Suomi on julkilausutussa ulkopoliitikassaan koros- tanut ihmisoikeuksien kunnioittamista. Saudi-Arabi- aan suuntautuneen kranaatinheitinkaupan pohjalta tarkastellen julkilausutun ulkopoliitiikan ja käytännön toimien välillä on ristiriita. Sen sijaan kauppa paljas-

taa Suomen ulko- ja turvallisuuspoliitikan johtojatuk- sen olevan edelleen perinteisen realistisen koulukunnan määrittämää: valtio määrätköön itse, miten se sisäiset asiansa järjestää. Kansainvälinen ihmisoikeuslainsää- däntö on jäänyt varjoon.

Suomi ei ole ainut EU-maa, joka on myynyt aseita Saudi-Arabiaan ja jossa on ajauduttu sisäpoliittiseen debattiin aiheesta. Syyskuussa 2011 Saksan liittokansle- ri Angela Merkel selitti panssarivaunukauppoja Saudi- Arabian kanssa siten, että Saksa toivoo tulevaisuudessa kumppanivaltioiden ottavan enemmän vastuuta alueel- lisen rauhan ja vakauden ylläpitämisessä. Julistuksessa on kaikuja vastatuudessa olevan Afganistanin kriisinhal- lintaoperaation opeista: interventiot ulkomailla eivät välttämättä kykene tuomaan rauhaa.⁵⁸ Samalla julis- tus alleviivaa perinteistä turvallisuusnäkemystä: turval- lisuus luodaan aseina ja sitä luovat valtiot. Mutta sekä aseet että valtio voivat olla osa ongelmaa. Valtio, joka rikkoo ihmisoikeuksia, samalla sahaa oksaa oman va- kautensa alta, kuten monissa arabikevään valtioissa on huomattu. Aseet voivat lisätä alueellista epäluotta- musta, kuten Persianlahden alueella tälläkin hetkellä tapahtuu. Osa ongelmaa onkin ulko- ja turvallisuuspo- liittinen ajattelu.

Kreikan tukipakettien yhteydessä Suomikin on vaa- tinut euron pelisääntöjen noudattamista. EU:n yhtei- siin pelisääntöihin kuuluu myös aseviennin yhteinen kanta. Valitettavasti sen toteuttaminen on kokonaan jäsenvaltioiden omissa käsissä, ja tästä johtuen usein myönnetään vientilupia, jotka ovat mahdollisesti ky- seenalaisia.⁵⁹ Suomen ja esimerkiksi Saksan toiminta aseviennin suhteen muistuttaakin rusinoiden poimi- mista pullasta. Molemmat korostavat euron pelisääntö- jen noudattamisen tärkeyttä mutta vesittävät yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan pelisääntöjä.

Kokonaisuutena kranaatinheitinkaupassa voitto- puolelle laskettakoon suomalaisen aseeteollisuuden menestys sekä pienoinen työllistävä vaikutus. Tappio- puolelle jäävät ihmisoikeudet, EU:n lainsäädäntö ja yhteiset pelisäännöt, yhteinen ulko- ja turvallisuuspo- litiikka, laaja-alainen turvallisuusajattelu sekä monen- keskinen toiminta rauhan ja vakauden ylläpitämiseksi – juuri ne asiat, jotka Suomen hallitusohjelmaan on ul- kopoliitiikan tavoitteisiin kirjattu.

SANASTO

Ammus, ampumatarvike (Ammunition, munition)

Ammus on ampuma-aseella laukaistava esi- ne, esimerkiksi luoti tai kranaatti. Ampumatar- vikkeella (munition) tarkoitetaan laajemmin ammunnassa tarvittavia tuotteita.

Ase (Arms)

Esine, joka on tarkoitettu ihmisen tai toisen esineen vahingoittamiseen. Ampuma-aseella tarkoitetaan ammuksen laukaisuun tarkoitet- tua esinettä ja tuliaseella ruutikaasun räjäh- dyksen voimalla laukaistavaa esinettä.

Asekauppa (Arms trade)

Ulkomaankauppaa, jossa aseita ja sotatarvik- keita viedään valtiosta toiseen. Asevientä tar- kastelee kauppa aseiden myyjän eli viejän näkökulmasta ja asetuonti ostajan eli tuojan näkökulmasta.

Asekauppias (Arms dealer)

Taho, joka myy aseita, mutta ei välttämättä it- se valmistaa niitä. Käytetään usein synonyymi-nä aseväliittäjälle.

Asekauppasopimus (Arms Trade Treaty)

YK:ssa käsittelyssä oleva kansainvälinen so- pimusehdotus, jonka tavoitteena ovat yhtei- sesti sovitut asekaupan minimisäännöt. To- teutuessaan sopimuksen on tarkoitus kattaa tavanomaisten aseiden viennit, tuonnit ja siirrot sekä määritellä aseiden myyntilupien myöntökriteerit.

Aseidensalakuljetus (Arms trafficking , Gun running)
Asekauppa tai aseiden kuljetus maasta toi- seen ilman niiden kauppaan tai kuljetukseen vaadittavaa lupaa.

Asevalvonta (Arms control)
Toimenpiteet joiden avulla pyritään varmista- maan, etteivät aseet päädy ei-toivottuun käyt- töön tai käyttäjille.

Asevientä (Arms export)
Katso asekauppa.

Asevientikielto (Arms embargo)
Aseiden ja sotatarvikkeiden viennin kieltä- minen tietylle alueelle, tietyyn maahan tai tietylle konfliktin osapuolelle. YK:n turvalli- suusneuvoston asettamat kiellot sitovat kan- sainväliäsoikeudellisesti kaikki YK:n jäsenmai- ta. Alueellisten organisaatioiden kuten EU:n ja Etyjin asevientikiellot sitovat oikeudellises- ti niihin kuuluvia maita, mutta asevientikiellot voivat myös olla poliittisia julistuksia.

Asevälittäjä (Arms broker)
Henkilö tai yritys, joka toimii palkkiota vastaan itsenäisenä yhdyshenkilönä tai yrityksenä asi- akkaan ja myyjän välillä. Toisin kuin edusta- jan, asevälittäjän toiminta ei ole rajoittunut tiettyihin valmistajiin tai tuotemerkeihin vaan hän etsii aktiivisesti asiakkaita ja myyjäiä.

Edustaja (Agent)
Henkilö tai yritys, joka myy provisiota (komis- sio) vastaan asetehtaiden tuotteita määrätyl- lä maantieteellisellä alueella. Edustajalla on kirjalliset sopimukset ennalta sovittujen ase- valmistajien kanssa joko niiden kaikkien tai

tiettyjen puolustushaarojen tuotteiden viral- lisenä edustajana toimimisesta. Edustaja on yleensä aseiden ja sotatarvikkeiden virallinen myyjä, jolla on tuotteisiinsa liittyviä huolto- ja tuotetakuu vastuuta.

Huolitsija (Freight forwarder)
Henkilö tai yritys, joka huolehtii toisen osa- puolen omistamien aseiden kuljetusjärjeste- lyistä liittyen tullaukseen ja tuonti- sekä vien- tiselvityksiin.

Immateriaalisten oikeuksien siirto (Intangible transfer)
Tuotteen immateriaalioikeuksien kuten pa- tentin, mallin tai tavaramerkin siirto toiselle osapuolelle. Asekaupassa tähän liittyy kes- kustelua siitä, voiko immateriaalisia oikeuksia siirtämällä kiertää asevalvontaa ja vientilupa- käytäntöjä.

Kaksoiskäyttötuote (Dual-use good)
Tuote, teknologia tai palvelu, jota voidaan käyttää siviililuontoisen käytön lisäksi joukko- tuhoaseen tai sen kuljettamisessa tarvittavan ohjuksen valmistamiseen tai jolla voidaan edistää yleistä sotilaallista toimintakykyä.

Kauttakuljetus (Transit)
Tuotteen vieminen fyysisesti tietyn valtion alu- een (maa-, vesi- tai ilmateitse) kautta kolman- teen maahan.

Kuljetusasiamies (Shipping agent)
Kuljetusyrityksen asiamies, jonka tehtävänä on huolehtia hallinnollisista tehtävistä (esi- merkiksi lähtöselvitys, rahdin purku, asiakir- jat ja yhteistyö satamaviranomaisten kanssa) rahdin saapuesssa määränpäähän.

Lisenssi (Licence)
Tuotteen valmistusoikeuden myynti toisel- le taholle. Jos kyseisten tuotteiden vientiin vaaditaan lupa, on myös valmistusoikeuden siirtämiselle haettava vientilupaa. Englannin- kielessä lisenssillä tarkoitetaan yleensä vien- tilupaa (export licence) ja valmistuslupaa kut- sutaan termillä "licenced production".

Loppukäyttäjätodistus (End-user certificate)
Asiakirja, jonka avulla pyritään todentamaan vienniltään luvanvaraisten tuotteiden todel- linen ja lopullinen käyttäjä. Asiakirjassa tuot- teiden vastaanottaja sitoutuu olemaan jäl- leenviemättä tuotteita ilman alkuperäisen vientiluvan myöntäneen valtion hallitukselta saatavaa lupaa tai konsultaatiota.

Pienaseet (Small arms and light weapons, SALW)
Pienaseet voidaan karkeasti määritellä kai- kiksi niiksi aseiksi, jotka on tarkoitettu yhden ihmisen käytettäviksi. Kevyet aseet (light wea- pons) puolestaan ovat aseita, joiden käyttä- jänä on useamman ihmisen muodostama ryhmä. YK:n määritelmän mukaan pienaseita ovat muun muassa revolverit, pistoolit ja ke- vyet konekiväärit. Kevyitä aseita ovat esimer- kiksi kranaatinheitimet, singot, ohjukset ja ra- kettiaseet aina 100 mm:n kaliiperiin asti.

Rahtaaja (Charterer)
Henkilö tai yritys, joka vuokraa kuljetusväli- neen (esimerkiksi laiva tai lentokone) ja tekee voittoa sen omistajalle myyden kuljetuspalve- luita.

Sotatuote (Military material)
Tuote, joka on tarkoitettu sotilaskäyttöön. Suomen lainsäädännössä käytetään termiä puolustustarvike (defence material). Tuotteet on listattu EU:n sotatarvikelistassa (Military List).

Turvallisuus (Security)
Turvallisuus voidaan jakaa uhan aiheuttajan perusteella valtioiden vihamieliseen toimin- taan, rikollisuuteen (security) ja onnettomuuk- siin sekä vahinkoihin (safety). Latinaa oleva "se" tarkoittaa *ilman* ja "cure" *huolto*. Turvalli- suus on tunne. Sillä viitataan yleensä strategi- sen tason toimintaan.

Turvatuote (Safety)
Tuote tai palvelu, jonka avulla pyritään saa- vuttamaan turvalle asetettu tavoiteila tai tur- vamaan jokin määrätty asia. Turvapalveluyri- tys (Security company) tarjoaa turvatoimia.

Vientilupa (Export licence)
Viranomaisten luvanvaraisten tuotteiden ulko- maankaupassa niille antama vientivaltuutus. EU:n jäsenvaltioiden välillä tapahtuvaa vientiä kutsutaan siirroiksi (siirtolupa). Esittelyluvalla tuotteen voi viedä messuille tai potentiaalisel- le asiakkaalle kokeiltavaksi, ja väliaikaisella vientiluvalla sen voi lainata tai vuokrata. Vien- tiluvalla tuotteet saa viedä pysyvästi maas- ta, ja esittely- ja väliaikaisella luvalla viedyt tuotteet on palautettava luvan myöntänee- seen maahan luvan voimassaolon päättymi- sen jälkeen. Suomessa sotatuotteiden osal- ta vientiluvan myöntää puolustusministeriö ja merkittävisä tapauksissa valtioneuvosto. Kaupalliselle aseviennille vientiluvan myön- tää Poliisihallitus. Kaksoiskäyttötuotteille vien- tiluvan myöntää ulkoasiainministeriö.

Vientilaki (Export law)
Suomessa sotatarvikkeiden vientiä säätelevät laki puolustustarvikkeiden maastaviennistä ja kauttakuljetuksesta (282/2012), valtioneuos- ton päätös puolustustarvikkeiden maasta- vientiä, kauttakuljetusta ja välitystä koskevis- ta yleisistä suuntaviivoista (1000/2002) sekä puolustusministeriön asetus puolustustar- vikkeiden maastaviennistä ja kauttakuljetuk- sesta (7.2.1997/108). Kaksoiskäyttötuotteiden kaksoiskäyttöteknologian vientiä säätelee laki kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnas- ta (26.7.1996/562). Ei-sotilaallisten aseiden ja ammusten kaupallista vientiä säätelee ampu- ma-aselaki (9.1.1998/1).

Välikäsi (Middleman, Arms fixer)
Henkilö tai yritys, joka saa palkkion saatettu- aan aseiden myyjän ja ostajan yhteen. Välikä- si ei ole osapuolena varsinaisessa kauppa- tahtumassa. Katso asetoimittaja ja -välittäjä.

Yhteinen kanta (Common position)
EU:n sopimus sotilasteknologian ja puolus- tustarvikkeiden viennin valvontaa koske- vien yhteisten sääntöjen määrittämisestä (2008/944/YUTP). Sopimus tunnetaan parhai- ten kahdeksasta asevientinä kontrolloimaan pyrkivästä kriteeristä, jotka liittyvät muun mu- assa konflikteihin ja ihmisoikeuksiin. Yhteinen kanta korvasi vuodesta 1998 lähtien voimas- sa olleen EU:n käytännesäännön (Code of Conduct). Yhteisen kannan soveltamishojeita on koottu käyttäjän oppaaseen.

Tue rauhantytöitä -liity Sadankomitean jäseneksi

www.sadankomitea.fi

CHANGEMAKER
KIRKON ULKOMAANAVUN NUORISOVERKOSTO

"Rauha ei tarkoita vain ristiriitojen poissaoloa,
vaan oikeudenmukaisuuden läsnäoloa."
~ Martin Luther King, 1963 ~

www.changemaker.fi

Painolaitokset
441-042.9

